

ประวัติรัฐธรรมนูญ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ประวัติรัฐธรรมนูญ

จัดทำโดย

ฝ่ายผลิตเอกสารรัฐสภา กองการประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เรื่อง

ประวัติรัฐธรรมนูญ

ปีที่พิมพ์

ธันวาคม 2547

จำนวนหน้า

118 หน้า

พิมพ์ครั้งที่ 3

จำนวนพิมพ์ 3,000 เล่ม

จัดทำโดย

กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
อาคารธนาคารทหารไทย ถนนพญาไท
แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400
โทร. 0 2354 5022

พิมพ์ที่

สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
อาคารธนาคารทหารไทย ถนนพญาไท
แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400
โทร. 0 2354 5110

คำนำ

รัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายหลักหรือกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งกำหนดรูปแบบและแนวทางการปกครองประเทศ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญไทยโดยทั่วไป จะกำหนดข้อความต่าง ๆ ที่สำคัญไว้ อาทิ เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ องค์ประกอบของรัฐสภา การแบ่งแยกอำนาจ สิทธิเสรีภาพของประชาชน และการดำเนินการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จึงได้รวบรวมจัดทำหนังสือ ประวัติรัฐธรรมนูญขึ้น เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจรวมทั้งสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญของไทยแต่ละฉบับแก่ผู้อ่านและผู้ que ศึกษาหาความรู้ หนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการสำหรับท่านผู้สนใจ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สารบัญ

หน้า

ความนำ

ประวัติรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ชั่วคราว พุทธศักราช 2475	3
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475	6
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489	10
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490	13
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492	16
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495	22
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502	24
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511	27
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515	29
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517	31
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519	35
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520	38
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521	41
ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534	65
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534	71
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540	98

ความนำ

นับตั้งแต่ไทยเราได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายแม่บทสูงสุดในการปกครองประเทศหลายฉบับ ในโอกาสต่าง ๆ กัน เริ่มตั้งแต่พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 เป็นฉบับแรก จนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นฉบับที่เราใช้อยู่ในปัจจุบัน วิวัฒนาการการเมืองการปกครองของชาติที่ได้เปลี่ยนแปลงไปในชั่วระยะเวลาที่ล่วงเลยมานี้ เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจใฝ่รู้และติดตามศึกษา รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ได้พยายามจัดทำขึ้นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองตามยุคสมัยต่าง ๆ บางฉบับก็มิอาจคงอยู่ยืนยาว บางฉบับ บังคับใช้อยู่ไม่นานเท่าใดก็ถูกยกเลิกเสีย แต่ถึงกระนั้นก็ควรสังเกตว่า รัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับ มีหลักการสำคัญที่ต้องตรงกันอยู่ข้อหนึ่ง คือ ความยึดมั่นในรูปแบบการปกครองประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของชาติ อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย และพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยนั้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ความแตกต่างในสาระของรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ คงมีในส่วนรายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ เช่น สัมพันธภาพระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร เป็นต้น

การศึกษาเทียบเคียงระหว่างรัฐธรรมนูญไทยต่างฉบับตั้งแต่ต้นจนปัจจุบัน นอกจากจะเป็นประโยชน์โดยตรงทางราชการแล้ว ยังอาจเป็นกระจกส่องสะท้อนให้เราได้เหลียวดูหนทางที่เราได้เดินผ่านล่วงมาแล้วบนวิถีทางประชาธิปไตย และจะได้นำมาเป็นบทเรียนข้อคิดสำหรับพัฒนาการในระบอบประชาธิปไตยของเราในวันข้างหน้า

ประวัติรัฐธรรมนูญ

1. พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ชั่วคราว พุทธศักราช 2475

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ "คณะราษฎร" จัดร่างขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อคณะราษฎรร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 39 มาตรา

รูปแบบการปกครองตามที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรูปแบบ "การปกครองโดยรัฐสภา" ทั้งนี้เพราะว่ารัฐสภา ซึ่งมีสภาเดียวคือ "สภาผู้แทนราษฎร" มีอำนาจมากกว่าสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ ทั้งหมดกล่าวคือ สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจดูแลควบคุมกิจการของประเทศ ผู้เป็นนายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและได้รับการเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรด้วย สำหรับรัฐมนตรีคนอื่น ๆ จำนวน 14 คน ก็เช่นเดียวกันต้องเป็นและได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรเสียก่อน นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้อำนาจแก่สภาผู้แทนราษฎรในการถอดถอนรัฐมนตรี (กรรมการราษฎร) หรือพนักงานของรัฐบาลผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้ (มาตรา 9) โดยที่คณะรัฐมนตรีไม่มีอำนาจที่จะยุบสภาเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาใหม่แต่อย่างใด

เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรตั้งใจจะประกาศใช้บังคับเป็นการชั่วคราว จึงมีบทบัญญัติที่ให้ประโยชน์แก่คณะราษฎรเพื่อจัดการสถานการณ์ทั่วไปของประเทศภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เข้าสู่สภาวะปกติ ดังนั้น บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับที่มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงแบ่งออกเป็น 3 สมัย คือ

สมัยที่ 1 วาระแรกที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ คณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารของคณะราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด จำนวน 70 คน

สมัยที่ 2 ภายในเวลา 6 เดือน หลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญหรือจนกว่าการจัดประเทศเป็นปกติเรียบร้อย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎรจังหวัดละ 1 คน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินกว่า 100,000 คน ให้เลือกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีก 1 คน ทุก ๆ 100,000 คนนั้นเศษของ 100,000 ถ้าเกินกว่าครึ่งให้นับเพิ่มขึ้นอีก 1

ประเภทที่ 2 ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการแต่งตั้งในสมัยที่ 1 มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1 ถ้าจำนวนเกินให้เลือกกันเองว่าผู้ใดจะคงเป็นสมาชิกต่อไป ถ้าจำนวนขาดให้สมาชิกเลือกบุคคลใด ๆ เข้าแทนจนครบ

สมัยที่ 3 เมื่อจำนวนราษฎรทั่วประเทศได้สอบไล่วิชาประถมศึกษาได้เป็นจำนวนเกินกว่าครึ่งและอย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ที่มาจากการแต่งตั้งเป็นอันสิ้นสุดไป เหลือเพียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งเท่านั้น

อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวนี้ใช้บังคับเป็นเวลา 5 เดือนกับ 12 วัน และถูกเลิกไปเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นวันที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของไทย

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475

รัฐธรรมนูญฉบับนี้นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สอง สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ร่างขึ้น โดยตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นคณะหนึ่ง มีจำนวน 7 คน เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2475 ประกอบด้วยพระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาเทพวิฑูร พระยามานวราชเสวี พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ พระยาปรีदानฤเบศร์ หลวงประดิษฐมนูธรรมและนายพันตรี หลวงสินาดโยธารักษ์ ต่อมาได้ตั้งกรรมการเพิ่มขึ้นอีกสองคน คือ พระยาศรีวิสารวาจาและนายพลเรือโท พระยาราชวังสัน เมื่อกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้ พิจารณายกร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้วได้เสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ตั้งแต่วันที่ 25 พฤศจิกายน 2475 โดยเริ่มพิจารณาเป็นรายมาตราจนจบร่างรวมทั้ง การพิจารณาคำปรารภด้วย ถึงวันที่ 2 ธันวาคม 2475 จึงแล้วเสร็จและประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 68 มาตรา

แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับแรกจะร่างโดยสภาผู้แทนราษฎรก็ตามแต่ดังได้กล่าวแล้วว่า สภาผู้แทนราษฎรในครั้งนี้อยู่ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นบุคคลสำคัญของคณะราษฎรทั้งสิ้น จึงยังผลให้หลักการและแนวทางในการปกครองประเทศไทยที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 อย่างมาก กล่าวคือ

รัฐสภา มีสภาเดียว คือ "สภาผู้แทนราษฎร" ประกอบด้วย สมาชิก 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากันและวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

สมาชิกประเภทที่ 1 ได้แก่ผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งขึ้น โดยถือจำนวนราษฎร 200,000 คนต่อผู้แทน 1 คน การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทางอ้อม โดยเลือกผู้แทนตำบลก่อน แล้วผู้แทนตำบลเป็นผู้เลือกผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่ง

สมาชิกประเภทที่ 2 ได้แก่ ผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งขึ้นมีจำนวน เท่ากับสมาชิกประเภทที่ 1

ในระหว่างเวลาดังแต่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ไปจนกว่าจะเลือกตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 เสร็จสิ้น สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 70 คน ที่มีอยู่แล้วไปก่อน และอย่างช้าไม่เกิน 10 ปี นับแต่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ สมาชิกของสภานี้จะมีแต่เพียงผู้ที่ราษฎรเลือกตั้งเท่านั้น

ผลจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ทำให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทั่วประเทศเป็นครั้งแรก เพื่อเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 จำนวน 78 คน เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 การเลือกตั้งเป็นการเลือกตั้งทางอ้อมดังกล่าวมาแล้ว

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อย 14 คน แต่ไม่เกิน 20 คน ซึ่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีก 14 คน ต้องเลือกจากสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรนอกเหนือจากนี้อาจเลือกจากบุคคลที่มีได้เป็นสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรก็ได้

ในการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไว้วางใจของสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อสภาผู้แทนราษฎร และรัฐมนตรีทั้งคณะต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของรัฐบาล การนี้สภาผู้แทนราษฎรสามารถปลด หรือถอดถอน คณะรัฐมนตรีออกจากตำแหน่งได้โดยการลงมติไม่ไว้วางใจ ขณะเดียวกัน คณะรัฐมนตรีก็มีอำนาจที่จะขอให้พระมหากษัตริย์ยุบสภา เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกสภาใหม่ทั้งหมดก็ได้

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ นับแต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา สภาผู้แทนราษฎรได้ทำการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับนี้รวม 3 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1. รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482 โดยมีประเด็นสำคัญแก้ไขชื่อ ประเทศสยาม เป็นคำว่า ประเทศไทย

ครั้งที่ 2. รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยบทเฉพาะกาล พุทธศักราช 2483 โดยมีประเด็นสำคัญในการแก้ไขเพิ่มเติม คือ การขยายระยะเวลาที่ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท จากเวลา 10 ปี เป็น 20 ปี เมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวให้เหลือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจาก การเลือกตั้งประเภทเดียว

ครั้งที่ 3. รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2485 โดยมีประเด็นสำคัญในการแก้ไขเพิ่มเติมคือการขยายระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ออกไปอีกคราวละไม่เกิน 2 ปี ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญครั้งนี้ก็คือ เกิดเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น และเป็นอุปสรรคสำคัญไม่สามารถจัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นได้ การขยายระยะเวลาดังกล่าวมีขึ้นรวม 2 ครั้ง ใน พ.ศ. 2485 และ พ.ศ. 2487

3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 นี้ เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 96 มาตรา

ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เริ่มจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 2 จำนวน 6 คน ได้ร่วมกันเสนอร่างรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎรโดยให้เหตุผลว่า รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 บังคับใช้มานานกว่า 14 ปีแล้ว เหตุการณ์บ้านเมือง ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมากสมควรจะให้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับ สภาพการณ์ของชาติและเพื่อให้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยได้เป็นไป โดยสมบูรณ์เยี่ยงอารยประเทศทั้งหลาย

สภาผู้แทนราษฎรได้ประชุมพิจารณาเรื่องนี้ เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2489 และมีมติรับหลักการและตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อ พิจารณาจำนวน 15 คน โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นประธานกรรมาธิการ และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นเลขานุการกรรมาธิการ

ต่อมาเมื่อคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว และเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาต่อ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลง พระปรมาภิไธยและประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญต่อไปในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2489

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 ได้ใช้ หลักการของ "การปกครองในระบบรัฐสภา" ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

รัฐสภา เป็นระบบสองสภา ประกอบด้วย พุฒสภา และสภาผู้แทน
พวุฒสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งของ

ราษฎรทั้งสิ้น ยกเว้นในวาระเริ่มแรกเท่านั้นที่อนุญาตให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 เป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกของพฤษสภา จำนวน 80 คน อยู่ในวาระคราวละ 6 ปี และเมื่อครบ 3 ปี ให้จับสลากออกกึ่งหนึ่ง คุณสมบัติของสมาชิกพฤษสภา รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้สูงกว่าสมาชิกสภาผู้แทน กล่าวคือ จะต้องมียุติตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป และมีการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือเคยเป็นข้าราชการไม่ต่ำกว่าหัวหน้ากองหรือเทียบเท่า ซึ่งแสดงว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องการให้พฤษสภาเป็นสภาของผู้ซึ่งมีวิสัยทัศน์และคุณวุฒิสูง มีอำนาจหน้าที่น้อยกว่าสภาผู้แทน พฤษสภาทำหน้าที่เป็นเพียงยับยั้งร่างพระราชบัญญัติของสภาผู้แทนและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีเท่านั้น

สภาผู้แทน ประกอบด้วย สมาชิกที่มาจากกาเลือกตั้งของราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ของรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 จำนวน 96 คน และจากที่มีการเลือกตั้งเพิ่มเติม จำนวน 82 คน เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2489 ดังนั้นจึงมีสมาชิกสภาผู้แทนฯ รวมทั้งสิ้น 178 คน

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอีกอย่างน้อย 10 คน และอย่างมาก 18 คน การตั้งนายกรัฐมนตรีให้ประธานพฤษสภาและประธานสภาผู้แทนเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้มีบทบัญญัติห้ามมิให้ข้าราชการประจำเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน คือข้าราชการประจำจะเป็น

รัฐมนตรีหรือสมาชิกรัฐสภาในขณะเดียวกันไม่ได้ ซึ่งย่อมหมายความว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องการให้แยกข้าราชการประจำกับข้าราชการการเมือง ออกจากกันโดยเด็ดขาดนั่นเอง อันเป็นหลักการที่ประเทศประชาธิปไตย ส่วนมากในโลกยึดถือกันมานานแล้ว

ยิ่งกว่านั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้บัญญัติรับรองว่า คนชาวไทย มีเสรีภาพที่จะรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ไม่ได้บัญญัติรับรองไว้ การที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ อนุญาตให้คนไทยใช้เสรีภาพในเรื่องนี้ได้ ย่อมจะช่วยทำให้คนไทย มีโอกาสที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน และถ่วงดุล อำนาจของกลุ่มชนอื่น หรือโดยเฉพาะกลุ่มที่มีอำนาจตามกฎหมาย เช่น กลุ่มข้าราชการ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ถูกใช้บังคับในระหว่างที่ประชาชน กำลังเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจที่แร้นแค้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง โดยรัฐบาลแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ตก จึงยังผลให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่มีอายุสั้นที่สุด คือมีอายุเพียง 18 เดือนเท่านั้น ก็ถูกประกาศยกเลิกโดยคณะรัฐประหาร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 4 ที่คณะรัฐประหารเป็นผู้ร่างขึ้นเอง และขอพระบรมราชโองการประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 98 มาตรา

คณะรัฐประหารได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้แทนรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 3 ว่า ที่จำเป็นต้องประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็เพราะรัฐธรรมนูญฉบับก่อนเหมาะสมกับประเทศไทยในสมัยที่แล้วมาเท่านั้น นอกจากนั้นแนวทางปกครองที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนนั้น ไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นเหตุให้ประเทศชาติทรุดโทรมลงเป็นลำดับได้ คณะรัฐประหารเชื่อว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเป็น "วิถีทางจรรโลงประเทศชาติให้วัฒนาถาวร" และเป็น "ทางบำบัดยุคเข็ญของประชาชนทั้งปวงให้เข้าสู่ภาวะปกติได้สืบไป"

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงหลักการและกลไกในการปกครองประเทศที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้จะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 3 ค่อนข้างมาก กล่าวคือ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ใช้หลักการของ "การปกครองในระบบรัฐสภา" เหมือนกัน มีสองสภาเหมือนกัน ผิดกันแต่เพียงว่าสมาชิกของสภาสูง ซึ่งเรียกชื่อใหม่ว่า "วุฒิสภา" และวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์มีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทน นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็น

รัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนในขณะเดียวกัน แต่ไม่ได้มีบทบัญญัติห้ามไม่ให้สมาชิกวุฒิสภา

สำหรับคณะรัฐมนตรีนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติให้คณะรัฐมนตรีประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอีกอย่างน้อย 15 คน และอย่างมาก 25 คน ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ให้ประธานคณะอภิรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

ส่วนข้อแตกต่างที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้สร้างกลไกในการปกครองเพิ่มขึ้นคือ บัญญัติให้มีคณะอภิรัฐมนตรี 5 คน ทำหน้าที่ "ถวายคำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติทุกสาขา" และกำหนดให้อภิรัฐมนตรีเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะได้รับแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 10 ว่า "ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักรหรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้จะได้แต่งตั้งอภิรัฐมนตรีขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ถ้าพระมหากษัตริย์มิได้ทรงแต่งตั้งหรือไม่สามารถจะทรงแต่งตั้งได้ ก็ให้คณะอภิรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดินในหน้าที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทันที"

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐสภา รวม 3 ครั้ง โดยครั้งแรกแก้ไขเรื่องวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนครั้งที่สองแก้ไขเรื่องกำหนดเวลาในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร และวิธีการใน

การร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ซึ่งกำหนดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้ยกร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จภายใน 180 วัน เพื่อเสนอให้รัฐสภาพิจารณาและครั้งที่สาม แก้ไขเรื่องการให้ความคุ้มครองแก่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับนี้สิ้นสุดลงเพราะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2492

5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 ซึ่งคณะอภิรัฐมนตรีในหน้าที่ของคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2492 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 188 มาตรา

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นฉบับแรก สภาร่างรัฐธรรมนูญสภานี้มีสมาชิก 40 คน ซึ่งรัฐสภาเลือกตั้งจากสมาชิกวุฒิสภา 10 คน จากสมาชิกสภาผู้แทน 10 คน และจากบุคคลภายนอก มีคุณสมบัติต่างกัน 4 ประเภท ประเภทละ 5 คน คือ

- (1) ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน 5 คน
- (2) ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และเป็นผู้ดำรงตำแหน่ง ปลัดกระทรวงหรืออธิบดีหรือเทียบเท่า 5 คน
- (3) ผู้ที่มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือดำรง หรือเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี 5 คน และ
- (4) ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและเป็นผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า 5 คน

นอกจากนั้น ในการร่างรัฐธรรมนูญได้ทำการร่างรัฐธรรมนูญโดยมีการประชุมโดยเปิดเผย และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าฟังการประชุมได้กับทั้งได้เลือกสมาชิกของสภา 9 คน ทำหน้าที่สลับรับฟังความคิดเห็นของ

ประชาชน รวมทั้งเลือกสมาชิกอีก 9 คน มีหน้าที่พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญตามหลักการที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้วางไว้ กับได้นำเอาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเก่า ๆ ที่ยังใช้ได้มาประมวลไว้ด้วย นอกจากนั้น สภาร่างฯ ยังได้ค้นคว้าพิจารณารัฐธรรมนูญของนานาประเทศ ประกอบในการร่างอีกด้วย ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ทำกันอย่างละเอียดรอบคอบ และอย่างมีเจตนาที่จะสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น และดำรงอยู่อย่างมั่นคงในประเทศไทยโดยไม่ถูกทำลายจากผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบนี้ ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้นถึง 188 มาตรา มากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ทุกฉบับ และแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ จะกำหนดให้มีสองสภาและนำเอาหลักการของ "การปกครองในระบบสภา" และห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ มาใช้ก็ตาม แต่ก็ได้เพิ่มเติมวิธีการที่จะช่วยทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงอีกหลายประการ เช่น

(1) วางหลักประกันสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยให้มั่นคงยิ่งขึ้น มิให้ผู้บริหารละเมิดได้ง่ายเกินไป เช่น ถ้าบุคคลใดเห็นว่าตนถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย บุคคลนั้นหรือ บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ของบุคคลนั้นมีสิทธิร้องขอให้ศาลพิจารณาปล่อยบุคคลนั้นจากการคุมขังได้ (มาตรา 31) นอกจากนั้น ก็มีบทบัญญัติอื่น ๆ อีก เช่น บทบัญญัติที่ห้ามฝ่ายบริหารบั่นทอนเสรีภาพในการเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา โดยวิธีการปิดโรงพิมพ์ (มาตรา 35) และบทบัญญัติที่ห้ามฝ่ายบริหารจัดตั้งศาลพิเศษขึ้น

ใหม่เพื่อพิจารณาคดีใดคดีหนึ่ง หรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะ แทนศาลธรรมดาที่มีอยู่ตามกฎหมาย เป็นต้น

(2) ห้ามเอกชน คณะบุคคลและพรรคการเมืองใช้กำลังทหาร ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมเป็นเครื่องมือทางการเมือง นอกจากนั้น ทหาร และบุคคลอื่นในสังกัดฝ่ายทหารที่ยังรับราชการอยู่ยังถูกห้ามมิให้เป็นสมาชิก และเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมืองหรือแสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองอีกด้วย ยิ่งกว่านั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้กำหนดให้กำลังทหารทั้งหมดอยู่ในบังคับบัญชาของพระมหากษัตริย์โดยตรง และกำหนดให้ผู้ใช้กำลังทหารเพื่อการรบหรือการสงครามหรือเพื่อปราบจลาจลต้องขอพระบรมราชโองการก่อน จึงจะสั่งการได้ เห็นได้ชัดว่าที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อป้องกัน มิให้แม่ทัพหรือผู้บัญชาการกองพลใช้กำลังทหารออกปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ โดยมิได้กราบบังคมทูลเพื่อขอพระบรมราชานุญาต ซึ่งพระมหากษัตริย์อาจจะไม่อนุมัติก็ได้ ถ้าไม่มีเหตุผลสมควร

(3) นอกจากการวางหลักประกันเสรีภาพของชนชาวไทยให้มั่นคงขึ้นดังกล่าวแล้ว สภาร่างรัฐธรรมนูญยังได้พยายามส่งเสริมให้สถาบันที่มีอยู่ในประเทศได้มีส่วนช่วยรักษาคุณภาพทางการเมืองให้ดำรงอยู่อีกด้วย ซึ่งย่อมจะเป็นการได้ช่วยให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยมีความมั่นคงเพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า นอกจากจะได้รับการประกันฐานะของพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงโดยบัญญัติห้ามฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ไม่ว่ากรณีใด ๆ โดยเด็ดขาด (มาตรา 5) และเพิ่มพระราชอำนาจในการยับยั้งร่าง พ.ร.บ. ที่รัฐสภาส่งมาให้ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้ด้วยแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้เพิ่ม

พระราชอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ได้ทรงสามารถใช้อำนาจบริหาร บางอย่างได้ตามพระราชอัธยาศัยอีกด้วย อำนาจที่ว่านี้ก็คืออำนาจในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งมาตรา 82 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ว่า ให้พระมหากษัตริย์ "ทรงเลือกและแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจากผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน และมีอายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ ซึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน "และ" ให้ประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา" ซึ่งถือได้ว่าเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องการจะให้วุฒิสภาเป็นตัวแทนของประชาชนคอยตรวจสอบการทำงานของสภาผู้แทนและรัฐบาลซึ่งอาจจะคำนึงถึงผลได้ผลเสียทางการเมืองมากเกินไป จนอาจเป็นผลเสียต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวม และเจตนารมณ์ที่ว่านี้ก็ปรากฏชัดอยู่ในบทบัญญัติที่ให้วุฒิสภามีอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมายของสภาผู้แทนเพิ่มขึ้น (มาตรา 122) และมีอำนาจในการควบคุมการบริหารราชการของคณะรัฐมนตรีมากขึ้น (มาตรา 129, 130 และ 131)

นอกจากจะได้วางบทบัญญัติ รับประกันสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน ให้มั่นคงและปรับปรุงกลไกทางการเมืองให้ดีแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้กำหนดวิธีการที่จะช่วยทำให้บุคคลที่อยู่ในวงการรัฐบาลเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาว่าเป็นผู้เสียสละเพื่อประเทศชาติ อันจะทำให้รัฐบาลได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวางอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติที่ห้ามสมาชิกวุฒิสภาและรัฐมนตรีมีตำแหน่งในรัฐวิสาหกิจ หรือรับสัมปทานจากหน่วย

ราชการหรือประโยชน์ใด ๆ จากรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษ (มาตรา 80) และห้ามรัฐมนตรีโดยเฉพาทำการค้าหรือรับประโยชน์ใด ๆ จากบริษัทหรือองค์การใด ๆ ที่ดำเนินธุรกิจเพื่อกำไร (มาตรา 143)

รัฐสภา เป็นระบบสองสภา ประกอบด้วย วุฒิสภา และสภาผู้แทน

วุฒิสภา ประกอบด้วย สมาชิกมีจำนวน 100 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งจากผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนและมีอายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี เมื่อครบ 3 ปีให้สมาชิกจับสลากออกจำนวนกึ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตามการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาในวาระเริ่มแรกนี้ สมาชิกวุฒิสภาซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันใช้รัฐธรรมนูญนี้คงเป็นสมาชิกวุฒิสภาต่อไป โดยให้นับอายุตั้งแต่วันที่ได้รับแต่งตั้งมา

สภาผู้แทน ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งโดยตรงและวิธีรวมเขตจังหวัดโดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัด 150,000 คน ต่อมาสมาชิกสภาผู้แทน 1 คน และมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี อย่างไรก็ตามในวาระเริ่มแรกนี้ให้สมาชิกสภาผู้แทน ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้คงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนต่อไป และได้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกให้ครบจำนวนพลเมือง ซึ่งการเลือกตั้งเพิ่มนี้มีขึ้นในวันที่ 5 มิถุนายน 2492 ใน 19 จังหวัดและมีผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนจำนวน 21 คน

นอกจากนี้ สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนจะเป็นข้าราชการประจำมิได้

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่า 15 คน และไม่มากกว่า 25 คน ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้รัฐมนตรีจะเป็นข้าราชการประจำไม่ได้

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในประเทศไทยและรักษาไว้ให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงก็ตาม แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ใช้บังคับอยู่ได้ไม่นานก็ถูกล้มเลิกไปโดยคณะรัฐประหารเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494

6. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 6 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2495 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 123 มาตรา คณะรัฐประหารได้ให้เหตุผลในการนำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 กลับมาใช้บังคับโดยแก้ไขบทบัญญัติบางมาตราว่า "รัฐธรรมนูญฉบับนั้นเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น" "ยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับอื่น ๆ ที่เคยมีมาแล้ว" ดังนั้นหลักการและแนวทางของการปกครองตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเหมือนกับหลักการและแนวทางที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ทุกประการ ซึ่งจะไม่กล่าวถึง ณ ที่นี้อีก แต่จะกล่าวเฉพาะส่วนที่สำคัญอันเป็นผลจากการแก้ไขเท่านั้น คือ

ประการแรก รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดวิธีการลดจำนวนสมาชิกประเภทที่ 2 เป็น 2 ระยะ คือ 5 ปีลดครึ่งหนึ่งตามเกณฑ์ของจำนวนราษฎรมีสหสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาโดยอนุญาตให้ราษฎรในจังหวัดนั้นเลือกผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่งเท่ากับจำนวนผู้แทนที่จังหวัดนั้นมีอยู่แล้วในสภาผู้แทน และเมื่อครบ 10 ปีแล้วสมาชิกประเภทที่ 2 จะหมดวาระทั้งหมด คงมีแต่สมาชิกประเภทที่ 1 อยู่ในสภาเท่านั้น ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ไม่ได้กำหนดให้มีการลดจำนวนสมาชิกประเภทที่ 2 เป็นระยะ ๆ แต่กำหนดให้เลิกเมื่อครบ 10 ปี

ประการที่ 2 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ นำเอาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 ที่ห้ามฟ้องพระมหากษัตริย์ไม่ว่าในคดีใด ๆ มาบัญญัติไว้ด้วย (มาตรา 4) ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ไม่ได้บัญญัติห้ามไว้ จึงยังผลให้ราษฎรผู้หนึ่งฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นคดีแพ่งต่อศาลนอกจากนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้นำเอาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 กำหนดให้มีคณะองคมนตรีทำหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระมหากษัตริย์ทรงปรึกษา ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ได้บัญญัติไว้ด้วย

ประการที่ 3 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ บัญญัติรับรองเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ไม่ได้บัญญัติรับรองไว้ แต่เนื่องจากรัฐบาลไม่ยอมออกกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองจนกระทั่งปี 2498 จึงยังผลให้ชนชาวไทยไม่สามารถใช้เสรีภาพดังกล่าวได้ก่อนหน้านั้น

อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับเรื่อยมาจนกระทั่ง พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 แต่ก็ยังมีได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญ จนกระทั่งกระทำการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 จึงประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้เหตุผลว่าต้องการจะมีรัฐธรรมนูญที่เหมาะสม เพื่อให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อยยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2475

7. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 7 เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะปฏิวัติต้องการใช้เป็นแนวทางในการปกครองประเทศเพียงชั่วคราวในระหว่างระยะเวลาที่ยังไม่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2502 มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 20 มาตรา น้อยกว่ารัฐธรรมนูญชั่วคราวทุกฉบับที่เคยมีการประกาศใช้

รัฐสภา ตามธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ คือ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ตั้งเป็นจำนวน 240 คน ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ และให้มีฐานะเป็นรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีจำนวนตามสมควร ซึ่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกสภาไม่ได้

เจตนารมณ์ที่เห็นได้ชัดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือ ต้องการวางแนวทางในการปกครองประเทศไทยเป็นไปตามที่คณะข้าราชการโดยเฉพาะผู้นำฝ่ายทหารเป็นผู้กำหนดทั้งสิ้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าการปกครองประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการปกครองในระบบ "รัฐบาลโดยข้าราชการ" (Bureaucratic Government) โดยแท้ ดังจะเห็นได้จากกลไกที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ หัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นผู้เสนอรายชื่อบุคคลจำนวน

240 คน ไปให้พระมหากษัตริย์ทรงตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นรัฐสภาด้วยในขณะเดียวกัน ซึ่งก็ปรากฏว่า สมาชิกทั้ง 240 คนนั้นเป็นข้าราชการประจำการเกือบทั้งหมด และเป็นนายทหารประจำการกว่า 3 ใน 4 นอกนั้นเป็นข้าราชการประจำฝ่ายพลเรือน นักหนังสือพิมพ์และนักการเมือง

นอกจากนี้ การทำหน้าที่ของสมาชิกในการควบคุม การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลก็ไม่สามารถกระทำได้ กล่าวคือ รัฐบาลเข้าบริหารราชการแผ่นดินโดยไม่ต้องแถลงนโยบายต่อสภา สมาชิกสภาจะเปิดอภิปรายทั่วไปก็ไม่ได้และตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีก็ไม่ได้ มีหน้าที่เพียงพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ซึ่งเสนอโดยรัฐบาลและสมาชิกแห่งสภานั้นเท่านั้น

และที่สำคัญที่สุด ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ยังได้ให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรีตามมาตรา 17 โดยนายกรัฐมนตรีอาจขอมติของคณะรัฐมนตรีให้อำนาจสั่งการ หรือกระทำการใด ๆ ได้ตามที่นายกรัฐมนตรี "เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับ หรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อกวน หรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร" ยังผลให้มาตรา 17 เป็นมาตราที่มีความน่ากลัวเท่า ๆ กับ "อำนาจปฏิวัติ" เพราะเป็นมาตราที่มอบทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการให้แก่นายกรัฐมนตรีแต่ผู้เดียว

เห็นได้ชัดว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีลักษณะเป็นเพียงหลักประกันทางกฎหมายให้แก่รัฐบาลฝ่ายเดียว จึงเป็นรัฐธรรมนูญที่ผิดกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ ทุกฉบับ ซึ่งมีลักษณะเป็นเอกสารจำกัดการใช้อำนาจของรัฐบาล และเป็นหลักประกันทางกฎหมายให้แก่สิทธิเสรีภาพของประชาชน

8. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 8 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 183 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาดำเนินการนานที่สุด โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญตามธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้นำเอารูปแบบของรัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสองสภา คือวุฒิสภาและสภาผู้แทนฯ และหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 มาใส่ไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้หลายเรื่องก็ตาม แต่หลักการใหญ่เป็นหลักการเดียวกันกับหลักการของธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 กล่าวคือ

1. หลักแยกผู้ใช้อำนาจอธิปไตยและบริหารออกจากกัน กล่าวคือ รัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกสภาในขณะเดียวกันไม่ได้ ถ้าสมาชิกสภาผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี จะต้องลาออกจากสมาชิกภาพแห่งรัฐสภา คณะปฏิวัติได้ให้เหตุผลในการนำหลักการนี้มาใช้ว่า หลักการนี้จะช่วยทำให้เกิดการค้ำและดุลกันระหว่างผู้ใช้อำนาจอธิปไตยและผู้ใช้อำนาจบริหาร รวมทั้งจะช่วยป้องกันมิให้เกิดความอลเวงไม่เรียบร้อย หลักการแยกอำนาจดังกล่าวนี้ใช้ได้ผลดีมาแล้วในบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ซึ่งเคยประสบความอลเวงไม่เรียบร้อยและกลับมีเสถียรภาพการเมืองดีขึ้น ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งมีบทบัญญัติห้ามสมาชิกสภาเป็นรัฐมนตรีในขณะเดียวกัน

2. หลักการใช้ข้าราชการประจำเป็นเครื่องมือค้ำประกันเสถียรภาพของรัฐบาล โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ไม่ห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองในขณะเดียวกัน ซึ่งเปิดโอกาสให้ฝ่ายบริหารสามารถตั้งข้าราชการประจำให้เป็นสมาชิกวุฒิสภาได้โดยไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญซึ่งมีเป็นจำนวนสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนและตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังให้อำนาจแก่สมาชิกวุฒิสภาในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีได้เท่ากับสมาชิกสภาผู้แทน เช่น ประชุมร่วมกับสภาผู้แทนในการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี ย่อมทำให้นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของข้าราชการประจำทั้งหมดสามารถใช้สมาชิกวุฒิสภาที่เป็นข้าราชการประจำเป็นเครื่องมือค้ำจุนเสถียรภาพของรัฐบาลได้อย่างเต็มที่

นอกจากนั้นในการแต่งตั้งบุคคลผู้สมควรเป็นนายกรัฐมนตรี บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้นำขึ้นทูลเกล้าฯ แต่งตั้งและเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ซึ่งประธานรัฐสภา ก็ได้แก่ ประธานวุฒิสภานั้นเอง

9. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2515 ภายหลังจากคณะปฏิวัติซึ่งมีจอมพล ถนอม กิตติขจร ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ธรรมนูญการปกครองนี้มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 23 มาตรา

ธรรมนูญการปกครองฉบับนี้เหมือนกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ทั้งชื่อ หลักการและแนวทางในการปฏิบัติ กล่าวคือ สถานิติบัญญัติมีสมาชิกมาจากการแต่งตั้งทั้งหมด ข้าราชการประจำมีสิทธิเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ทั้งคณะรัฐมนตรีและในสถานิติบัญญัติได้ ในขณะเดียวกัน การให้อำนาจพิเศษตามมาตรา 17 แก่นายกรัฐมนตรี มีขอบข่ายในการใช้บังคับกับการกระทำต่าง ๆ กว้างขวางขึ้น โดยถือว่าการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายเศรษฐกิจของประเทศ หรือก่อวินหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือบั่นทอนอนามย์ของประชาชนเป็นการกระทำที่ผิดร้ายแรงเท่ากัน การกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ นอกจากนั้นยังบัญญัติให้ใช้มาตรานี้ย้อนหลังกับการกระทำดังกล่าวที่เกิดขึ้นก่อนใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้อีกด้วย

ส่วนความแตกต่างในเรื่องอื่น ๆ ได้แก่การที่บัญญัติให้สถานิติบัญญัติ

ทำหน้าที่ในการพิจารณาออกกฎหมาย และอนุมัติร่างรัฐธรรมนูญ
 ที่คณะรัฐมนตรีจะเสนอมมาให้พิจารณาเท่านั้น นอกจากนี้ สมาชิก
 สภานิติบัญญัติมีสิทธิที่จะตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องอันเกี่ยวกับงานใน
 หน้าที่ได้ ซึ่งต่างกับสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญตามธรรมนูญการปกครอง
 2502 ซึ่งไม่มีสิทธิประการนี้

10. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 10 นี้ เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 7 ตุลาคม 2517 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 238 มาตรา

ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เกิดหลังจากเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 หลังจากที่จอมพล ถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีได้ลาออกจากตำแหน่ง โดยมีนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2516 ประกอบด้วยกรรมการ จำนวน 18 คน โดยคณะกรรมการชุดนี้ได้ นำเอารัฐธรรมนูญฉบับ 2492 มาเป็นแนวในการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ใช้เวลาในการยกร่างเพียง 3 เดือนเท่านั้น คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาปรับปรุงแก้ไข เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2517 จากนั้นจึงส่งร่างรัฐธรรมนูญไปให้นิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาและลงมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2517 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2517

เนื่องจากคณะกรรมการได้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับ 2492 เป็นแนวทางในการพิจารณารัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงวางแนวการปกครองไว้คล้ายกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2492 คือ ยึดถือหลักการของ "ระบบรัฐสภา" เป็นหลักในการปกครอง โดยมีสาระสำคัญ สรุปดังนี้

รัฐสภา ประกอบด้วย 2 สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกันย่อมเป็นไปตามบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 100 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี บริบูรณ์ วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี ในวาระแรกเมื่อครบ 3 ปี ให้ออกจากตำแหน่งกึ่งหนึ่งโดยวิธีจับสลากและได้กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการออกกฎหมายและควบคุมการบริหารงานของคณะรัฐมนตรี เกือบเท่ากับสภาผู้แทนราษฎร

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนไม่น้อยกว่า 240 คน แต่ไม่เกิน 300 คน จำนวนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้คำนวณตามเกณฑ์จำนวนราษฎรที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีกไม่เกิน 30 คน มีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีจะต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและรัฐมนตรีอีกไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนรัฐมนตรีทั้งหมด จะต้องเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประธานรัฐสภา เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้ว่าห้ามข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและสมาชิกรัฐสภาโดยเด็ดขาด ซึ่งเท่ากับมอบอำนาจให้แก่

ประชาชนอย่างเต็มที่ นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้วางหลักประกัน สิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง เช่น บุคคลจะไม่ถูกจับกุมหรือ สอบสวน เพื่อให้มีการฟ้องร้องเขาในคดีอาญาโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน เดียวกัน เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้ประกาศอุดมการณ์ไว้ อย่างแจ่มชัดว่า ยึดมั่นใน "การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันจะยังผล ให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ป้องกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษา ผลประโยชน์ของประชาชนชาวไทย โดยจะดำเนินการให้ความเหลื่อมล้ำใน ฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคมลดน้อยลง" และส่งเสริมให้ชาวนา และเกษตรกรอื่นมีกรรมสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมตามสมควร

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

ระหว่างการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 นี้ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม 1 ครั้ง คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไข เพิ่มเติม พ.ศ. 2518 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 19 มกราคม เป็นการแก้ไข เกี่ยวกับเรื่องให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ แต่งตั้ง สมาชิกวุฒิสภาแทนประธานองคมนตรี

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 เริ่มประกาศใช้มาตั้งแต่วันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2517 และมาสิ้นสุดลงเมื่อ 6 ตุลาคม 2519 ด้วยเกิดการปฏิรูป การปกครองแผ่นดิน โดยการนำของพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลออยู่ คิดเป็นเวลาใน การใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ 2 ปี

นักวิชาการบางท่านตั้งข้อสังเกตว่า รัฐธรรมนูญทุกฉบับของไทยที่เคยใช้กันมานั้น มีทั้งเป็นประชาธิปไตยและเป็นเผด็จการมีทั้งที่มีอายุการใช้ระยะสั้นและระยะยาว รัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับเป็นเวลานาน ๆ ได้แก่ ฉบับที่ใช้ประโยชน์และอำนาจพิเศษแก่กลุ่มข้าราชการประจำทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ส่วนรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ได้ไม่นานนั้นมักจะ ได้แก่ ฉบับที่ให้อำนาจและสิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวางแก่ประชาชนและถือว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ 10 คือรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจและสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างกว้างขวาง จึงทำให้เวลาใช้บังคับได้เพียง 2 ปีเท่านั้น

11. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 11 ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 29 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกาศใช้ภายหลังจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองและยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519

แนวทางการปกครองประเทศตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีแนวทางเช่นเดียวกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 และธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 กล่าวคือ

รัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประกอบด้วย สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่า 300 คน แต่ไม่เกิน 400 คน ทำหน้าที่นิติบัญญัติ

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จะเป็นสมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินไม่ได้ และส่วนที่แตกต่างออกไปจากธรรมนูญการปกครองดังกล่าวข้างต้นก็คือ จะเป็นข้าราชการประจำหรือพนักงานของหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำหรือดำรงตำแหน่งใดในกิจการที่ดำเนินธุรกิจเพื่อหากำไรมิได้

นอกจากนี้ ให้มีสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีคณะหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย

ด้วยบุคคลในคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน มีหน้าที่ให้ความเห็นในเรื่องใด ๆ ตามที่นายกรัฐมนตรีปรึกษา และให้คณะรัฐมนตรีและสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีร่วมกันกำหนดแนวนโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ

และที่สำคัญที่สุดซึ่งเหมือนกันก็คือ บทบัญญัติที่ให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรี ตามมาตรา 21 ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน เช่นเดียวกับมาตรา 17 ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 และ พ.ศ. 2515 ซึ่งมีผลใช้บังคับย้อนหลังกับกรณีที่เกิดขึ้นได้ด้วย

อย่างไรก็ดี สิ่งที่แตกต่างกันออกไปของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือ แผนพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ๓ ๔ ปี คือ

ระยะสี่ปีแรก เป็นระยะฟื้นฟูเสถียรภาพของประเทศ ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ในระยะนี้ให้สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งมีสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินเพียงประเภทเดียว ขณะเดียวกันก็จะเร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความสนใจและตระหนักในหน้าที่ของตน

ระยะสี่ปีที่สอง เป็นระยะที่ให้ราษฎรมีส่วนในการบริหารราชการแผ่นดินมากขึ้น โดยจัดให้มีรัฐสภาอันประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง และวุฒิสภาซึ่งสมาชิกมาจากการแต่งตั้ง ทั้งสองสภานี้จะมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินเท่าเทียมกัน

ระยะสี่ปีที่สาม ขยายอำนาจของสภาผู้แทนราษฎรให้มากขึ้นและลดอำนาจของวุฒิสภาลงเท่าที่จะทำได้ต่อจากนั้นไปถ้าราษฎรตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนที่มีต่อชาติบ้านเมือง ในระบอบประชาธิปไตยดีแล้ว ก็อาจยกเลิกวุฒิสภาให้เหลือแต่สภาผู้แทนราษฎร

12. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 12 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 หลังจากที่คณะปฏิวัติทำการยึดอำนาจ การปกครองประเทศเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 โดยมีเหตุผลว่าปรารถนาที่จะเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจ สังคม ความสามัคคีของชนในชาติ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสงบสุขของประชาชนตลอดจนสร้างเสริมความสัมพันธ์กับนานาประเทศ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทั้งภายในภายนอกราชอาณาจักร ธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 32 มาตรา

รัฐสภา ตามธรรมนูญฉบับนี้คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่า 300 คน แต่ไม่เกิน 400 คน

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีหน้าที่เพียง 2 ประการ คือจัดทำรัฐธรรมนูญและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเท่านั้น ในการจัดทำรัฐธรรมนูญนั้นบทบัญญัติของธรรมนูญการปกครองฉบับนี้มีความมุ่งหมายให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติจัดทำให้แล้วเสร็จภายในปี 2521 และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายในปีเดียวกัน

ประเด็นสำคัญของธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ที่แตกต่างจากธรรมนูญการปกครองฉบับอื่น ๆ ก็คือ มีการตั้งองค์กรหนึ่งขึ้นมาเพื่อ

ทำหน้าที่คอยควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีอีกทอดหนึ่ง กล่าวคือ

ให้มีสภานโยบายแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลในคณะปฏิวัติ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 นั้นเอง สภานโยบายแห่งชาตินี้มีอำนาจหน้าที่ กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐ และให้ความคิดเห็นแก่คณะรัฐมนตรี ในการบริหารราชการแผ่นดิน มีปัญหาเกี่ยวกับนโยบายสำคัญ หรือเมื่อนายกรัฐมนตรีขอให้พิจารณาปัญหาใด ประธานสภานโยบายแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาวินิจฉัยก็ได้ และเมื่อที่ประชุมร่วมมีมติเป็นประการใดแล้ว ให้คณะรัฐมนตรีดำเนินการให้เป็นไปตามนั้น การประชุมร่วมกันมีประธานสภานโยบายแห่งชาติเป็นประธาน

นอกจากนี้ การแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ตามคำกราบบังคมทูลของประธานสภานโยบายแห่งชาติด้วย สำหรับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีนั้นจะเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ขณะเดียวกันไม่ได้

และที่สำคัญที่สุดที่ธรรมนูญการปกครองนี้บัญญัติไว้เช่นเดียวกับธรรมนูญการปกครองฉบับอื่น ๆ ก็คือ การให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรี ในการป้องกัน ระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือ ราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลาย

ทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการบั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ซึ่งมีผลย้อนหลังไปถึงการกระทำดังกล่าวก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ การปกครองฉบับนี้ด้วย

รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ ใช้บังคับมาจนกระทั่ง วันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 จึงถูกยกเลิกไปเพราะมีการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งก็คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน

13. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521

ก. ความเป็นมา

โดยที่คณะปฏิวัติได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 โดยมีพลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ เป็นผลให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 สิ้นสุดลง

ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 คณะปฏิวัติได้นำธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ในการที่จะประกาศใช้เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองและบริหารประเทศ โดยประกาศใช้วันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 ในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ได้ปรากฏเจตนารมณ์อย่างชัดเจนในการที่จะให้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายในปีพุทธศักราช 2521 โดยให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นองค์กรที่มีหน้าที่จัดทำตามความในคำปรารภตอนหนึ่งว่า คณะปฏิวัติจะให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยใช้สภานิติบัญญัติแห่งชาติจัดร่างขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้มีการเลือกตั้งปีพุทธศักราช 2521

ตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ ได้บัญญัติให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติประกอบด้วยสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าสามร้อยคน แต่ไม่เกินสี่ร้อยคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด ตามที่ประธานสภานโยบายแห่งชาติ นำความกราบบังคมทูล

ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2520 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 360 คน

การดำเนินการจัดทำรัฐธรรมนูญ

1. การตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 และตามขั้นตอนที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2520 สมัยสามัญ วันที่ 1 ธันวาคม 2520 ที่ประชุมได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตามมาตรา 9 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ทั้งนี้ เพื่อเป็นผู้ดำเนินการยกร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยกรรมการ 35 คน โดยคณะรัฐมนตรีเสนอชื่อผู้ที่มีได้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นกรรมการ จำนวน 10 คน ส่วนอีก 25 คน เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งที่ประชุมเลือก

2. การพิจารณาของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเพื่อทำหน้าที่พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว คณะกรรมการชุดนี้ได้เริ่มประชุมกันเป็นครั้งแรกเมื่อวันศุกร์ที่ 2 ธันวาคม 2520 โดยได้เลือกนายจิตติ ดิงศภัทย์ เป็นประธานคณะกรรมการ นายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นเลขานุการคณะกรรมการและ

นายอักษราทร จุฬารัตน เป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ

ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีร่างรัฐธรรมนูญโดยได้พิจารณาถึงโครงสร้างของรัฐธรรมนูญรวมทั้งข้อแตกต่างของรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ และได้มอบหมายให้เลขานุการฯ เป็นผู้กำหนดโครงสร้างรัฐธรรมนูญกว้าง ๆ เพื่อให้คณะกรรมการพิจารณาส่วนเรื่องข้อคิดเห็นของประชาชนนั้น คณะกรรมการได้มอบหมายให้เลขานุการฯ สรุประเด็นเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณา

เลขานุการฯ ได้เสนอโครงสร้างของรัฐธรรมนูญต่อที่คณะกรรมการดังนี้

3. คำโครงการพิจารณาหลักการของรัฐธรรมนูญ

1. คำปรารภ

จะกำหนดในลักษณะใดเท่าที่ผ่านมาจะกล่าวถึงความเป็นมาของระบอบการปกครองและเหตุที่มาของรัฐธรรมนูญที่พิจารณายก่างขึ้น

2. บททั่วไป

2.1 ชื่อประเทศและรูปของรัฐ

2.2 ระบอบการปกครอง

2.3 เจ้าของอำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจอธิปไตย

3. พระมหากษัตริย์

3.1 ฐานะ

3.2 อำนาจ

3.3 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

3.4 การสืบราชสมบัติ

3.4.1 กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467

3.4.2 การได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายนิติบัญญัติ

3.4.3 การแก้ไขเพิ่มเติมกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 จะกระทำได้หรือไม่เพียงใด

4. สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

5. หน้าที่ของชนชาวไทย

6. แนวนโยบายแห่งรัฐจะสมควรบัญญัติไว้หรือไม่เพียงใด

7. นิติบัญญัติ

7.1 จะมีกี่สภา จะเรียกชื่ออย่างไร ใครเป็นประธานสภา

7.2 สภาที่มีจะประกอบด้วยสมาชิกที่มาจาก การแต่งตั้งและหรือเลือกตั้งอย่างไร

7.3 คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกของสภาที่มาจาก การแต่งตั้งควรจะกำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

7.4 คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาที่มาจากการเลือกตั้งจะควรกำหนดไว้หรือไม่เพียงใด รวมทั้งคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามในขณะที่สมัครรับเลือกตั้ง

7.5 คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้เลือกตั้ง จะควรกำหนดไว้หรือไม่เพียงใด

7.6 หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งบางประการที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

7.7 อายุของสภา

7.8 การเริ่มต้นและสิ้นสุดของสมาชิกภาพของสมาชิกสภา

7.9 อำนาจของสภา

7.9.1 สิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติแต่ละสภาจะกระทำได้แค่ไหนเพียงใด

7.9.2 สิทธิในการยับยั้งการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของแต่ละสภา

7.9.3 อำนาจในการควบคุมฝ่ายบริหารของแต่ละสภามีหรือไม่อย่างไร

7.9.3.1 การตั้งกระทู้ถาม

7.9.3.2 การเปิดอภิปรายในลักษณะต่าง ๆ

7.9.3.3 อื่น ๆ

8. บริหาร

8.1 ควรกำหนดจำนวนรัฐมนตรีหรือไม่เพียงใด

8.2 คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรี

8.3 ก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะเข้าบริหารราชการแผ่นดินจะต้องแถลงนโยบายและได้รับความไว้วางใจจากสภาหรือไม่เพียงใด

8.4 การดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของรัฐมนตรี

8.5 อำนาจของฝ่ายบริหาร

8.5.1 ในการบริหารราชการแผ่นดินทั่วไป

8.5.2 ในการเสนอและออกกฎหมาย

8.5.3 การยุบสภา

8.6 ความสัมพันธ์กับฝ่ายนิติบัญญัติควรบัญญัติในรูปรัฐบาล ระบบรัฐสภาหรือควรแยกฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารจากกันแค่ไหน เพียงใด

9. ตุลาการ

9.1 อำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี

9.2 การแต่งตั้ง ย้าย และถอดถอนผู้พิพากษาศาลฎีกา

10. องค์การหรือสถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่วินิจฉัยกฎหมายว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ

11. การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ จะให้กระทำได้แค่ไหน เพียงใด

12. องค์การหรือสถาบันทางการเมืองอื่นที่ควรกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

13. เรื่องอื่น ๆ ทั้งในหลักใหญ่และรายละเอียดที่ควรพิจารณานำไป

ไว้ในรัฐธรรมนูญ

ก่อนที่คณะกรรมการจะได้พิจารณาเค้าโครงการพิจารณาหลักการของรัฐธรรมนูญตามที่เลขานุการฯ เสนอมานั้น คณะกรรมการได้มีมติให้กรรมการทุกคนได้แสดงความคิดเห็นถึงแนวทางของระบบการปกครองที่ควรจะเป็นหลักการในการนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งความคิดเห็นของกรรมการที่เสนอนั้นสรุปได้ 3 แนวทางคือ

1. เห็นควรที่จะนำหลักการของรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2511 และฉบับพุทธศักราช 2517 มาเป็นหลักในการพิจารณา แต่มีอีกความเห็น

หนึ่งควรที่จะนำหลักการของรัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2511 มาเป็นหลักในการพิจารณาเพียงฉบับเดียว

2. เห็นควรที่จะบัญญัติรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย และให้สภาผู้แทนราษฎรมีข้อกำหนดชัดเจนให้น้อยที่สุด โดยใช้รูปแบบการปกครองระบบรัฐสภา เพื่อที่จะให้มีการพัฒนาทางการเมืองเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย

3. เห็นควรที่จะบัญญัติรัฐธรรมนูญให้องค์กรต่าง ๆ ที่เป็นกลไกทางการเมืองในการปกครองและบริหารประเทศ ดำเนินกิจกรรมไปด้วยความราบรื่นและมีเสถียรภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายบริหาร โดยพิจารณาจากการเมืองในอดีตที่ผ่านมา ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร

สำหรับความคิดเห็นแนวทางที่สามนั้นมีประเด็นสำคัญ 2 ประการ คือ ใช้ระบบแยกอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารและใช้ระบบรัฐสภา ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะบัญญัติรัฐธรรมนูญให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองนั่นเอง จากนั้นคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้พิจารณาเค้าโครงการพิจารณาหลักการของรัฐธรรมนูญตามที่เลขานุการฯ ได้เสนอมาพร้อมด้วยความคิดเห็นของกรรมการในแนวทางของระบบการปกครองที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างละเอียดในหลักบ่อย ๆ ของแต่ละหัวข้อตามเค้าโครงการที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เมื่อพิจารณาเสร็จแล้วคณะกรรมการจึงได้

มอบหมายให้เลขานุการฯ ดำเนินการร่างบทบัญญัติตามหลักการที่ คณะกรรมาธิการได้มีมติเห็นชอบเสนอต่อคณะกรรมาธิการพิจารณา

ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่เลขานุการฯ ได้เสนอมานั้น คณะกรรมาธิการได้พิจารณาเรียงลำดับตั้งแต่มาตราแรกจนถึงมาตราสุดท้าย การพิจารณาในขั้นตอนนี้คณะกรรมาธิการได้มีการนำหลักการที่ได้ลงมติไป แล้วบางประการขึ้นมาทบทวนใหม่ด้วยทั้งนี้เพื่อความละเอียดรอบคอบ ในการพิจารณา

สำหรับคำปรารภนั้น คณะกรรมาธิการได้มอบหมายให้ ศจ.ดร.อดุล วิเชียรเจริญ กรรมาธิการ เป็นผู้ดำเนินการร่าง เพื่อนำมาเสนอคณะ กรรมาธิการพิจารณา ซึ่งคำปรารภนี้ได้พิจารณาหลังจากได้พิจารณาร่าง รัฐธรรมนูญมาตราต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ในการดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญ ของคณะกรรมาธิการนี้ใช้เวลาการดำเนินการประมาณ 6 เดือนเศษ ร่างรัฐธรรมนูญนี้มีทั้งหมด 191 มาตรา คณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญได้ มีหนังสือ ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2521 นำส่งร่างรัฐธรรมนูญต่อประธานสภา นิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อเสนอให้ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา ตามมาตรา 10 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ซึ่งในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 29/2521 วันศุกร์ที่ 9 มิถุนายน 2521 ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบ เกี่ยวกับการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญว่าจะส่งร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้ สมาชิกพิจารณาล่วงหน้าเป็นเวลาสองสัปดาห์ก่อนที่จะพิจารณาในวาระที่ 1

3. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวาระที่ 1 และวาระที่ 2

เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้รับร่างรัฐธรรมนูญ จากคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแล้ว สภานิติบัญญัติแห่งชาติจะต้องพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวนั้นเป็นสามวาระตามที่ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช 2520 ได้กำหนดไว้

การพิจารณาในวาระที่ 1

ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้จัดร่างรัฐธรรมนูญ ที่คณะกรรมการยกร่างเสร็จแล้วเข้าระเบียบวาระการประชุมเป็นเรื่องด่วน โดยเสนอให้ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติในคราวประชุมครั้งที่ 32/2521 วันพฤหัสบดีที่ 29 มิถุนายน 2521 ในขั้นตอนนี้ข้อบังคับการประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2521 ข้อ 102 ได้กำหนดให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติวินิจฉัยว่าจะรับร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาหรือไม่ ในการพิจารณาวินิจฉัยนี้ที่ประชุมได้ลงมติให้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้ เป็นรายหมวดไปตามลำดับเริ่มตั้งแต่คำปรารภ ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม จากร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้เสนอต่อสภา และคณะกรรมการได้ชี้แจงเหตุผลในการร่าง สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ประชุมพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น 3 ครั้ง จึงมีการลงมติ ผลของการลงมติปรากฏว่าสมาชิกเห็นชอบด้วยในการร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณา 276 คน สมาชิก

ไม่เห็นชอบ 2 คน สมาชิกงดออกเสียง 2 คน สมาชิกไม่อยู่ในที่ประชุมหรือไม่มาประชุม 79 คน

มติของที่ประชุมเป็นเสียงเห็นชอบ 276 คนนั้น ถือว่าเป็นจำนวนไม่ต่ำกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ตามข้อบังคับการประชุม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงเป็นมติของที่ประชุมให้รับร่างรัฐธรรมนูญนี้ไว้พิจารณาในลำดับต่อไปเป็นวาระที่สอง

การพิจารณาในวาระที่ 2

การพิจารณาในวาระที่ 2 เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมของ สภานิติบัญญัติแห่งชาติข้อ 103 กำหนดให้การพิจารณาในวาระที่สองให้สภาตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนั้น โดยคณะกรรมการจะมีจำนวนเท่าใดและจะประกอบด้วยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกหรือไม่ ให้เป็นไปตามมติของสภา

ดังนั้น ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 36 วันพฤหัสบดีที่ 13 กรกฎาคม 2521 หลังจากที่สภาได้ลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาแล้วที่ประชุมได้ลงมติตั้งคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติทั้งหมดจำนวน 35 คน

สำหรับสมาชิกอื่นที่ไม่ได้เป็นกรรมการ หากเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นประการใด ข้อบังคับการประชุมของ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ข้อ 104 ได้กำหนดให้สมาชิกมีสิทธิเสนอคำแปรญัตติเป็นหนังสือต่อประธานคณะกรรมการภายในเวลาที่สภากำหนด

ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติกำหนดระยะเวลาให้สมาชิกยื่นคำแปรญัตติ ภายในเวลา 30 วัน นับแต่วันที่สภาลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญนั้นไว้พิจารณา

ส่วนระยะเวลาการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการนั้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติมิได้กำหนดเวลาไว้ว่าจะต้องดำเนินการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาเท่าใด

4. การพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาาร่างรัฐธรรมนูญ

คณะกรรมการพิจารณาาร่างรัฐธรรมนูญได้มีการประชุมครั้งแรกเมื่อ วันอังคารที่ 18 กรกฎาคม 2521 ที่ประชุมได้พิจารณาเลือก พลโท เฉลิมชัย จารุวัสตร์ เป็นประธานคณะกรรมการและเลือกพลโท สันต์ จิตรปฏิมา เป็นเลขานุการคณะกรรมการ จากนั้นได้พิจารณากำหนดแนวทางในการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งปรากฏผลดังนี้

1. คณะกรรมการได้มีมติให้ตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อทำหน้าที่แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ของร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการแล้วเสนอต่อที่ประชุม ซึ่งคณะทำงานดังกล่าวนี้มีนายอมร จันทรสมบูรณ์ เป็นประธาน

2. คณะกรรมการได้กำหนดหลักการในการดำเนินการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ โดยยึดถือหลักความมั่นคงของชาติ ความผาสุกของประชาชน และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักในการแก้ไขปรับปรุงร่างรัฐธรรมนูญ โดยมีข้อมูลประกอบการพิจารณาคือ คำแปรญัตติของสมาชิก สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ความคิดเห็นของกรรมการแต่ละคน ความคิดเห็น

เห็นของสมาชิกในการพิจารณาในวาระที่ 1 และความคิดเห็นของสื่อมวลชน และบุคคลในวงการต่าง ๆ

3. คณะกรรมาธิการได้กำหนดขั้นตอนการพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญ โดยจะพิจารณาไปตามลำดับหมวดและมาตราไป ส่วนหมวดใดที่มีปัญหา ยุ่งยากคณะกรรมาธิการก็จะพิจารณาในหลักการทั่ว ๆ ไปก่อนแล้วจึงพิจารณาเป็นรายมาตราไป เมื่อคณะกรรมาธิการได้มีมติในหลักการเป็นเช่นใดแล้ว ก็จะมอบหมายให้คณะทำงานไปพิจารณาแก้ไขปรับปรุง บทบัญญัติของร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว เพื่อนำมาเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมาธิการพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ส่วนคำปรารภและบทเฉพาะกาลนั้น คณะกรรมาธิการจะได้พิจารณาภายหลัง เมื่อได้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้คำปรารภและบทเฉพาะกาลมีเนื้อหาสอดคล้องกับเนื้อความในมาตราต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญ

4. ในการพิจารณาหมวดรัฐสภา คณะกรรมาธิการมีมติไม่เห็นด้วยกับหลักการของคณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญที่กำหนด ให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร โดยคณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเห็นว่ารัฐสภามีสภาผู้แทนเพียงสภาเดียว คณะกรรมาธิการจึงได้มอบหมายให้คณะทำงานไปพิจารณาแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติมาตราต่าง ๆ ในหมวดนี้ให้มีสภาผู้แทนราษฎรสภาเดียว ตามมติของที่ประชุมพร้อมทั้งแก้ไขบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าวด้วย

มาเสนอต่อที่ประชุม คณะกรรมาธิการเพื่อพิจารณาพร้อมกับการพิจารณาคำแปรญัตติของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

5. ในขั้นตอนการพิจารณาของคณะกรรมาธิการนี้ ได้มีสมาชิกเสนอคำแปรญัตติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ของร่างรัฐธรรมนูญเป็นจำนวนทั้งสิ้น 54 ราย คณะกรรมาธิการก็ได้ดำเนินการพิจารณาเมื่อกรรมาธิการได้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติในมาตราต่าง ๆ ของร่างรัฐธรรมนูญพร้อมทั้งคำแปรญัตติที่สมาชิกเสนอให้คณะกรรมาธิการพิจารณาเสร็จแล้ว คณะกรรมาธิการได้จัดทำรายงานผลการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนี้ต่อประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อเสนอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาต่อไปเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2521

5. การพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

สภานิติบัญญัติแห่งชาติเริ่มประชุมพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราตั้งแต่ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 57/2521 วันพฤหัสบดีที่ 12 ตุลาคม 2521 จนกระทั่งเมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในหมวด 6 ซึ่งว่าด้วยรัฐสภาที่คณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสนอมานั้น ให้มีสภาเดียว คือสภาผู้แทนราษฎร แต่ที่ประชุมได้มีมติเห็นชอบให้คณะกรรมาธิการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนำร่างรัฐธรรมนูญหมวด 6 นี้ ไปพิจารณาแก้ไขให้สอดคล้องกับความเห็นชอบของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่จะให้รัฐสภาประกอบด้วย

ด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร พร้อมทั้งมาตราที่เกี่ยวข้องและบทเฉพาะกาลไปพิจารณาใหม่ ซึ่งที่ประชุมมีมติเห็นชอบด้วยคะแนนเสียง 195 ต่อ 1 ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 66/2521 วันพฤหัสบดีที่ 2 พฤศจิกายน 2521 และให้นำร่างรัฐธรรมนูญที่ไปพิจารณาใหม่นี้มาเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติภายในวันพฤหัสบดีที่ 9 พฤศจิกายน 2521

ในการพิจารณาแก้ไขใน "หมวด 6 สภาผู้แทนราษฎร" ตามร่างที่คณะกรรมการเสนอต่อที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้เป็น "หมวด 6 รัฐสภา" ซึ่งประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ตามมติของสภานิติบัญญัติแห่งชาตินั้น คณะกรรมการได้พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม หมวด 7 คณะรัฐมนตรี หมวด 10 ตุลาการรัฐธรรมนูญ หมวด 11 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ บทเฉพาะกาลและมาตราที่เกี่ยวข้องกับหมวด 6 นี้ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกัน โดยถือร่างของคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกอบด้วยคำแปรญัตติของสมาชิกที่ขอสงวนคำแปรญัตติในเรื่องเกี่ยวกับบทบัญญัติ 2 สภา

คณะกรรมการได้ดำเนินการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญหมวด 6 รัฐสภา และมาตราที่เกี่ยวข้องตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ 2 พฤศจิกายน 2521 จนถึงวันจันทร์ที่ 6 พฤศจิกายน 2521 การประชุมพิจารณา 3 ครั้ง ประธานคณะกรรมการได้ส่งบทบัญญัติที่ได้แก้ไขใหม่ พร้อมด้วยรายงานของคณะกรรมการต่อประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวันอังคารที่ 7 พฤศจิกายน 2521

สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญต่อไปในวันพฤหัสบดีที่ 9 พฤศจิกายน 2521 จนจบร่างในวันศุกร์ที่ 24 พฤศจิกายน 2521 หลังจากนั้นสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ประชุมพิจารณาเป็นการสรุปเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำ ในวันพุธที่ 29 และวันพฤหัสบดีที่ 30 พฤศจิกายน 2521 เป็นการจบการพิจารณาในวาระที่ 2

6. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวาระที่ 3

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ได้กำหนดให้การพิจารณาในวาระที่ 3 กระทำได้เมื่อการพิจารณาในวาระที่ 2 ได้ล่วงผ่านไปแล้วสิบห้าวัน ซึ่งที่ประชุมได้มีมติให้มีการประชุมเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 ในวันจันทร์ที่ 18 ธันวาคม 2521 เริ่มตั้งแต่เวลา 09.30 นาฬิกา

ในการประชุมเพื่อพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 ดังกล่าวนี้ มีสมาชิกมาประชุม 342 คน พลอากาศเอกหะริน หงสกุล ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้เชิญสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้ตรวจนับคะแนน 5 คน คือ พลตรี กมล พิจิตรคดีพล พลอากาศตรี จรรยา สุคนธ์ทรัพย์ ร้อยตำรวจโท ชาญ มนูญธรรม คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ และนางเต็มสิริ บุญยสิงห์

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ได้กำหนดให้การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่ 3 เป็นการลงคะแนนโดยวิธีเรียกชื่อและ

ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญ ไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ผลการลงมติปรากฏว่ามีสมาชิกเห็นชอบด้วย 330 คน สมาชิกไม่เห็นชอบ 9 คน สมาชิกงดออกเสียง 3 คน

มติของที่ประชุมเป็นเสียงเห็นชอบด้วย 330 คนนั้น ถือว่าเป็นจำนวน ไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเป็นอันว่าสภานิติบัญญัติ แห่งชาติได้มีมติให้ความเห็นชอบในการนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูล กรหม่อมถวายพระมหากษัตริย์ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้เป็น รัฐธรรมนูญต่อไป

เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2521 พลอากาศเอก หะริน หงสกุล ประธาน สภานิติบัญญัติ ได้นำร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยประกาศ ใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มีผลใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ 22 ธันวาคม 2521 เป็นต้นไป มีจำนวนมาตราทั้งสิ้น 206 มาตรา

ข. ลักษณะสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พ.ศ. 2521

เนื่องจากคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญได้นำหลักการของ รัฐธรรมนูญฉบับปี 2511 และรัฐธรรมนูญฉบับปี 2517 มาเป็นหลักใน การพิจารณา รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงวางแนวการปกครองไว้คล้ายกับ

รัฐธรรมนูญ ทั้ง 2 ฉบับข้างต้น กล่าวคือ ยึดหลักการของ "ระบบรัฐสภา" เป็นหลักในการปกครอง โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

รัฐสภา ประกอบด้วย 2 สภา คือ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดิน มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ และไม่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองหนึ่ง พรรคการเมืองใด

สมาชิกวุฒิสภานี้มีจำนวนไม่เกินสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี ในวาระเริ่มแรกเมื่อครบ 2 ปี ให้ออกจากตำแหน่งจำนวนหนึ่งในสาม โดยวิธีจับสลากและเมื่อครบ 4 ปี ให้สมาชิกวุฒิสภาในจำนวนที่เหลือจากการจับสลากออกเมื่อครบ 2 ปีแรก ออกจากตำแหน่งเป็นจำนวนหนึ่งในสองของจำนวนดังกล่าวโดยวิธีจับสลากหากจำนวนที่คำนวณได้มีเศษให้ปัดเศษทิ้ง และได้กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจในการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีเกือบเท่ากับสภาผู้แทนราษฎร

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง โดยคำนวณตามเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัดตามหลักฐานการทะเบียน

ราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้งหนึ่งแสนห้าหมื่นคนต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงหนึ่งแสนห้าหมื่นคนให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นได้หนึ่งคน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินหนึ่งแสนห้าหมื่นคนก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกหนึ่งแสนห้าหมื่นคน เศษหนึ่งแสนห้าหมื่นถ้าถึงเจ็ดหมื่นห้าพันหรือกว่านั้นให้นับเป็นหนึ่งแสนห้าหมื่น วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

การดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามตำแหน่งที่วางให้กระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ถือเขตจังหวัดแต่ละจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง เว้นแต่กรุงเทพมหานคร ให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นสามเขตและจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละเท่า ๆ กัน หรือใกล้เคียงกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยต้องแบ่งพื้นที่เลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกันและต้องจัดอัตราส่วนของจำนวนราษฎรกับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมีได้ ในแต่ละเขตให้ใกล้เคียงกัน

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีกไม่เกิน 44 คน มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตั้งนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้ว่าในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎรในหน้าที่ของตนและต้อง

รับผิดชอบร่วมกันต่อสภาผู้แทนราษฎรในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี และกำหนดห้ามมิให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งนายรัฐมนตรี (ยกเว้น ในช่วงใช้บทเฉพาะกาล) ซึ่งเหล่านี้เท่ากับมอบอำนาจให้ประชาชนอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้วางหลักสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ไว้อย่างกว้างขวาง ยิ่งไปกว่านั้นรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้ประกาศอุดมการณ์ ในการปกครองของชาติไว้อย่างชัดเจนว่า "ประเทศไทยมีการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข"

พรรคการเมือง หลักการเกี่ยวกับองค์กพรรคการเมืองนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้นำมาบัญญัติไว้ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัด พรรคการเมืองใดพรรค การเมืองหนึ่งแต่พรรคเดียว (ยกเว้นช่วงใช้บทเฉพาะกาล)

2. กำหนดให้พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกพรรคเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ทั้งหมดรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งหมดที่จะพึงมีในเขตเลือกตั้งครั้งนั้น ถ้าส่งไม่ครบตามที่กำหนดให้ยุบ พรรคการเมืองนั้นเสีย

3. ในแต่ละเขตเลือกตั้งพรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกเข้าสมัคร รับเลือกตั้งเป็นคณะให้ครบจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ใน เขตเลือกตั้งและจะส่งได้คณะเดียวในเขตเลือกตั้งหนึ่งเขต

4. เมื่อพรรคการเมืองส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งแล้ว จะถอน การสมัครรับเลือกตั้งมิได้

5. หลักการสร้างระบบพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการควบคุมสมาชิกในพรรค โดยเฉพาะสมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพ้นจากตำแหน่งเมื่อลาออกจากสมาชิกพรรคหรือพรรคมีมติให้ออก

6. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอร่างพระราชบัญญัติจะกระทำได้เมื่อพรรคการเมืองที่ตนสังกัดมีมติให้เสนอได้และต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรครับรองไม่น้อยกว่า 20 คน

7. กำหนดให้พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกครบตามที่กำหนดเท่านั้นจึงจะเป็นพรรคการเมืองที่มีสิทธิส่งสมาชิกของพรรคลงสมัครรับเลือกในการเลือกตั้งทั่วไปที่มีขึ้นได้ในแต่ละครั้ง

สาระสำคัญ ๆ ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้สรุปมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญก็ดี คณะกรรมการพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญก็ดีจะเน้นและให้ความสำคัญเป็นกรณีพิเศษในการพิจารณาถึงองค์ประกอบสำคัญที่เป็นองค์กรในการปกครองและบริหารราชการแผ่นดิน 2 องค์กร คือ รัฐสภาอันเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติและคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นองค์กรใช้อำนาจบริหาร ซึ่งสามารถแยกเป็นส่วนย่อยได้ดังนี้

1. รัฐสภา ได้แก่

- 1.1 ลักษณะของรัฐสภา
- 1.2 วุฒิสภา
- 1.3 พรรคการเมืองและการเลือกตั้ง
- 1.4 การเสนอร่างพระราชบัญญัติ

1.5 การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ

2. คณะรัฐมนตรี

2.1 คุณสมบัติของรัฐมนตรี

2.2 การแถลงนโยบาย

2.3 การยุบสภา

จากนั้นคณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเค้าโครงการพิจารณาหลักการของรัฐธรรมนูญพร้อมทั้งความคิดเห็นของคณะกรรมการเกี่ยวกับแนวทางของระเบียบการปกครองที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในหลักการย่อย ๆ เพื่อนำไปบัญญัติเป็นมาตราต่าง ๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว เนื้อหาสาระก็เป็นเช่นเดียวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภา อันมีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันที่เป็นจุดเด่นของรัฐธรรมนูญนี้ก็คือ การเพ่งจุดไปที่พรรคการเมืองที่เป็นกลไกอันจะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองทั้งรัฐบาลและรัฐสภา ซึ่งได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้งเอาไว้เพื่อที่จะสร้างระบบพรรคการเมืองให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการเกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้นได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ที่เกี่ยวกับองค์กรพรรคการเมือง

บทเฉพาะกาล ในช่วง 4 ปีแรกของการประกาศรัฐธรรมนูญฉบับนี้นั้น ได้มีบทบัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาลมิให้นำบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาใช้บังคับหลายมาตราด้วยกัน แต่ที่เด่น ๆ นั้นพอสรุปประเด็นใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การเสนอร่าง พ.ร.บ. จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับคำรับรองจาก คณะกรรมาธิการวิสามัญวินิจฉัยร่าง พ.ร.บ. เสียก่อน
2. การสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นไม่ต้องสังกัด พรรคการเมือง
3. ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้
4. การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 137 จะกระทำในการประชุมกันของรัฐสภา

ฯลฯ

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

นับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 เป็นต้นมา ได้มีการเสนอขอแก้ไขมาแล้วถึง 7 ครั้งด้วยกัน รวมร่างที่เสนอขอแก้ไข 10 ฉบับ แต่มีอยู่ 2 ครั้งที่ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ครั้งที่ 1 คือ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2528 ซึ่งแก้ไขวิธีการเลือกตั้งจากรวมเขตจังหวัดเป็นหนึ่งเขตเลือกตั้งมาเป็นการแบ่งเขตเลือกตั้งตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเปลี่ยนจากการลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นคณะมาเป็นการลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเรียงรายบุคคล ครั้งที่ 2 คือ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2532 ซึ่งแก้ไขให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา

ส่วนประเด็นที่เคยมีความพยายามขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สิทธิเสรีภาพชนชาวไทย มีการพยายามแก้ไขในปี พ.ศ. 2523 โดยคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญและในปี 2525 โดยร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และคณะในมาตรา 24, 27, 28, 29, 30, 37 และเพิ่มเติมมาตรา 29 ทวิ โดยนำเอารัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2517 มาบัญญัติไว้แทน

2. วุฒิสภา มีการแก้ไขในมาตรา 84, 86 และเพิ่มมาตรา 84 ทวิ ทั้งนี้เพื่อลดบทบาทวุฒิสภา ในส่วนนี้มีการเสนอแก้ไขในปี 2523 และ พ.ศ. 2525 ในร่างของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และคณะ

3. ประธานสภาผู้แทนราษฎร มีการพยายามแก้ไขในปี พ.ศ. 2523 พ.ศ. 2525 พ.ศ. 2529 และแก้ไขได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2532 โดยให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา

4. วิธีการเลือกตั้ง ในประเด็นนี้จะมีความพยายามแก้ไขในปี พ.ศ. 2525 ปีพ.ศ. 2526 และแก้ไขได้สำเร็จใน พ.ศ. 2528 โดยแก้ไขมาตรา 90, 91, 95 และเพิ่มเติมมาตรา 90 ทวิ โดยใช้วิธีการเลือกตั้ง จึงเปลี่ยนมาเป็นแบบแบ่งเขตจังหวัดและให้ประชาชนเลือกแบบเรียงรายบุคคล

5. คุณสมบัติผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และผู้รับสมัครรับเลือกตั้ง มีความพยายามแก้ไขในปี พ.ศ. 2523 ในมาตรา 92 และมาตรา 94

6. กฎอัยการศึก ขอแก้ไขมาตรา 124 มาตรา 143 มาตรา 160 โดยรัฐบาลจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ในกรณีประกาศกฎอัยการศึกเกินกว่า 3 ครั้ง

7. นายกรัฐมนตรี มีความพยายามแก้ไขในปี พ.ศ. 2523 โดยให้นายกรัฐมนตรีมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

8. การแถลงนโยบาย ขอแก้ไขมาตรา 151 ให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติไว้วางใจคณะรัฐมนตรีก่อนเข้ารับบริหารประเทศ

9. บทเฉพาะกาลในประเด็นนี้มีความพยายามที่จะแก้ไขในหลายครั้ง ในขณะที่บทเฉพาะกาลมีผลใช้บังคับอยู่ ทั้งนี้เพื่อลดอำนาจของวุฒิสมาชิกให้น้อยลง และแยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการการเมือง

14. รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534

ความเป็นมา

เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 14 ซึ่งประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2534 ภายหลังจากที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ด้วยเหตุผล 5 ประการ ของแถลงการณ์พอสรูปได้ดังนี้

ประการแรก คณะผู้บริหารประเทศมีพฤติการณ์ฉ้อราษฎร์บังหลวง ฉวยโอกาสอาศัยอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพรรคพวกอย่างรุนแรงที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

ประการที่สอง ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ข่มเหง ข้าราชการประจำผู้ซื่อสัตย์สุจริต ที่ไม่ยอมตกเป็นเครื่องมือของ นักการเมือง นับเป็นการทำลายขวัญกำลังใจและขนบธรรมเนียมประเพณี ของข้าราชการอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในอดีต

ประการที่สาม รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภาเป็นที่ประจักษ์ ว่าเนื้อหาของการปฏิบัติทางการเมืองของรัฐบาลชุดนี้ นำประเทศไปสู่ การปกครองรูปแบบเผด็จการทางรัฐสภาโดยมีประชาธิปไตยบังหน้า เป็น การรวมอำนาจการปกครองไว้ได้โดยสิ้นเชิง และเป็นช่องทางก่อให้เกิด การกอบโกยผลประโยชน์อย่างมหาศาล นับว่าเป็นภัยอันตรายอย่างยิ่งต่อ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ประการที่สี่ การทำลายสถาบันทางทหาร โดยรัฐบาลใช้ความพยายามนานัปการ เพื่อบีบบังคับทำลายเอกภาพความรัก ความสามัคคี ภายในกองทัพอย่างต่อเนื่องตลอดมา ซึ่งฝ่ายทหารไม่สามารถจะอดกลั้นอีกต่อไปได้

ประการที่ห้า การบิดเบือนคติลัทธิสถาบันพระมหากษัตริย์ รัฐบาลพยายามที่จะเบี่ยงเบนความเป็นจริง และโยนความผิดให้ผู้อื่น ซึ่งสร้างความโกรธแค้นให้แก่พี่น้องประชาชนผู้จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง

ผลจากการยึดอำนาจการปกครองประเทศครั้งนี้ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 พร้อมกับยุบเลิกวุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรี

สาระสำคัญ

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 มีบทบัญญัติรวมทั้งสิ้น 33 มาตรา ได้วางแนวทางการปกครองประเทศไว้คล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ฉบับที่ผ่าน ๆ มา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. รัฐสภา ตามธรรมนูญการปกครองฉบับนี้ คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจาก การแต่งตั้ง จำนวนไม่น้อยกว่า

สองร้อยคนแต่ไม่เกินสามร้อยคน ซึ่งเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2534 ได้ประกาศ แต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 292 คน

หน้าที่หลัก ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามธรรมนูญการปกครอง ราชอาณาจักรฉบับนี้มีเพียง 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก คือ จัดทำรัฐธรรมนูญ โดยคำนึงถึงการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งจะมีขึ้นภายใน พ.ศ. 2534 ในการนี้ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ แต่งตั้ง คณะกรรมาธิการ จำนวนไม่เกิน 20 คน ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญเพื่อเสนอ สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา และผลการพิจารณาของสภานิติบัญญัติ แห่งชาติหากไม่ให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญที่เสนอมานั้น ก็ให้ สภานิติบัญญัติแห่งชาติร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งถ้าการร่างและพิจารณา รัฐธรรมนูญดังกล่าว จะมีผลให้ไม่อาจจัดให้มีการเลือกตั้งได้ภายใน พ.ศ. 2534 ให้ขยายเวลาการจัดให้มีการเลือกตั้งออกไปอีก 120 วัน นับแต่วันสิ้นปี พ.ศ. 2534

อย่างไรก็ตาม หากสภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่ให้ความเห็นชอบ ร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นใหม่อีก ก็ให้สมาชิกสภานิติบัญญัติ แห่งชาติทั้งหมดพ้นจากตำแหน่งไป และให้สภารักษาความสงบเรียบร้อย แห่งชาติ (รสช.) ร่วมกับคณะรัฐมนตรีพิจารณานำรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยฉบับใดฉบับหนึ่งที่เคยประกาศใช้มาแล้ว ประกาศใช้เป็น รัฐธรรมนูญต่อไป

ประการที่สอง คือ พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ และพิจารณาอนุมัติ พระราชกำหนดเท่านั้น ซึ่งเป็นการเสนอโดยคณะรัฐมนตรี ส่วนสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติจะเสนอไม่ได้

สำหรับอำนาจหน้าที่ประการอื่น ๆ ที่รัฐสภา ในระบอบประชาธิปไตย พึงมี เช่น การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล โดยการตั้งกระทู้ถาม หรือการเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล เป็นต้น ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้ก็ไม่มีกำหนดไว้แต่อย่างใด

2. สภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ประกอบด้วยบุคคล ในคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) โดยหัวหน้ารสช. เป็นประธานสภา รสช. รองหัวหน้า รสช. คนหนึ่งเป็นรองประธานสภา รสช. และเลขาธิการ รสช. เป็นเลขาธิการสภา รสช.

3. คณะรัฐมนตรี พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ตาม คำกราบบังคมทูลของประธานสภา รสช. และรัฐมนตรีตามจำนวนที่ นายกรัฐมนตรีกราบบังคมทูล ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหาร ราชการแผ่นดิน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภารักษา ความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรี

- (1) พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ตามที่ประธานสภา รสช. นำความมากราบบังคมทูล
- (2) ประธานสภา รสช. เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธาน และรองประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
- (3) สภา รสช. ร่วมกับคณะรัฐมนตรี พิจารณารัฐธรรมนูญฉบับใดฉบับหนึ่งที่เคยประกาศใช้มาแล้ว ประกาศใช้บังคับเป็นรัฐธรรมนูญในกรณีที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นใหม่
- (4) สภา รสช. ร่วมกับคณะรัฐมนตรี กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน ตลอดจนเสนอแนะให้ความคิดเห็นในเรื่องใด ๆ แก่คณะรัฐมนตรี
- (5) ประธานสภา รสช. หรือนายกรัฐมนตรี อาจขอให้มีการประชุมร่วมกัน เพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาใด ๆ เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน
- (6) นอกจากการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีแล้ว พระมหากษัตริย์พระราชอำนาจให้นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งตามที่ประธานสภา รสช. ถวายคำแนะนำ
- (7) นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของสภา รสช. สามารถออกพระราชกำหนดมาใช้บังคับได้ในกรณีฉุกเฉินรีบด่วนและเมื่อประกาศใช้บังคับแล้วให้เสนอต่อสภานิติบัญญัติโดยไม่ชักช้า
- (8) อำนาจพิเศษให้แก่ประธานสภา รสช. และหรือนายกรัฐมนตรี สั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้ และถือว่าเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบ

ด้วยกฎหมายด้วย ในกรณีเพื่อประโยชน์ในการป้องกันระงับหรือปราบปราม การกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงแห่งชาติ ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ เป็นต้น ซึ่งการให้อำนาจพิเศษนี้ส่วนใหญ่กำหนดไว้ใน ธรรมนูญการปกครองทุกระดับที่เคยประกาศใช้บังคับ

15. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534

ก. ความเป็นมา

คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ภายใต้การนำของพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ได้ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นผลให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ถูกยกเลิก

วันที่ 1 มีนาคม 2534 มีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 ซึ่งมีบทบัญญัติให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญ โดยให้คำนึงถึงการเลือกตั้งทั่วไปที่จะมีขึ้นภายใน ปี 2534 แต่ถ้การจัดทำรัฐธรรมนูญไม่อาจจัดให้มีการเลือกตั้งได้ภายใน ปี 2534 ให้ขยายเวลาการจัดให้มีการเลือกตั้งออกไปอีก 120 วัน นับแต่วันสิ้นปี 2534

การดำเนินการจัดทำรัฐธรรมนูญ

วันที่ 15 มีนาคม 2534 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จำนวน 292 คน เพื่อทำหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญ พิจารณาพระราชบัญญัติและพิจารณาอนุมัติพระราชกำหนด ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดทำรัฐธรรมนูญนั้น สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. การพิจารณาของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

วันที่ 4 เมษายน 2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น จำนวน 20 คน เพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้เลือก นายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธานคณะกรรมการ และเลือกนายทักษพล เจียมวิจิตร เป็นเลขานุการ

ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ นำเอารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาเป็นแนวทางในการพิจารณาคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้ประชุมทั้งสิ้น 36 ครั้ง จึงทำการยกร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ

ร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อสภานิติบัญญัตินั้นมีสาระสำคัญดังนี้

1. ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีรูปแบบการปกครองเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 คือเป็นระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา

2. รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภามีสมาชิก 270 คน ส่วนสภาผู้แทนราษฎรมีสมาชิก 360 คน โดยให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา

3. ให้มีคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(1) สืบสวน สอบสวน เพื่อหาข้อเท็จจริงกรณีสมาชิกวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร ถูกกล่าวหาว่าประพฤติมิชอบหรือขาดคุณสมบัติสำหรับตำแหน่งดังกล่าว เพื่อเสนอรายงานพร้อมสำนวนสอบสวนให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสมาชิกผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากสมาชิกภาพหรือไม่

(2) สืบสวน สอบสวน กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่มีหลักฐานว่าได้รับเลือกตั้งโดยใช้อำมิสสินจ้าง หรือโดยไม่สุจริต ถ้าเห็นว่ากรณีมีมูลให้เสนอรายงานพร้อมสำนวนต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เพื่อวินิจฉัยให้สมาชิกผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากสมาชิกภาพ

(3) จัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมควรได้รับเลือกเป็นสมาชิกวุฒิสภา

(4) พิจารณาชี้ขาดคำร้องคัดค้าน การกำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละเขตเลือกตั้ง หรือการแบ่งเขตเลือกตั้งที่อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม

(5) กำกับและสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง ให้เป็นไปโดยสุจริต

(6) อำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

4. ให้มีผู้ตรวจการของรัฐสภา เพื่อทำหน้าที่พิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคำร้องเรียน กรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐ ของท้องถิ่น ของรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อส่งให้กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาดำเนินการต่อไป

5. คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกิน 44 คน และรัฐมนตรีไม่น้อยกว่าสองในสามของคณะรัฐมนตรี

ต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยให้ประธานรัฐสภา เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

2. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว เสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 1 เมื่อวันที่ 26, 27 และ 28 สิงหาคม 2534 แล้วมีมติรับร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณา ในวาระที่ 2 ต่อไป

เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีมติรับร่างรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาแล้ว การพิจารณาในวาระที่ 2 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน 25 คน

3. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ของคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ

คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ได้เลือกนายอิสถ โกลสิน เป็นประธานคณะกรรมการ และเลือกนายโกเมน ภัทรภิรมย์ เป็นเลขานุการคณะกรรมการ คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ได้ประชุมพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น 27 ครั้ง จึงพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ

ร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านการพิจารณา ของคณะกรรมการพิจารณา ร่างรัฐธรรมนูญแล้ว มีสาระสำคัญดังนี้

1. รูปแบบการปกครอง ยังคงเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และอยู่ในระบบรัฐสภา

2. รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร

วุฒิสภามีสมาชิก 270 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง โดยมีนายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ แต่ในวาระเริ่มแรก ประธานสภา รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา

สภาผู้แทนราษฎร มีจำนวน 360 คน มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน โดยถือเกณฑ์เฉลี่ยของประชากรในแต่ละจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

คณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ แก้ไขให้ประธานวุฒิสภา เป็นประธานรัฐสภา

3. ตัดหมวดที่ว่าด้วย คณะกรรมการรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติ ที่เกี่ยวกับคณะกรรมการรัฐธรรมนูญออกทั้งหมด

4. ตัดหมวดที่ว่าด้วย ผู้ตรวจการของรัฐสภาและบทบัญญัติที่เกี่ยวกับผู้ตรวจการของรัฐสภาออกทั้งหมด

5. คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีอื่นอีก 48 คน ทั้งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่งตั้ง
นายกรัฐมนตรี

4. การพิจารณาในวาระที่ 2 ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ทำการพิจารณาร่าง
รัฐธรรมนูญเสร็จแล้วได้เสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน
2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ เรียงตามลำดับ
มาตราในวันที่ 19, 20 และ 21 พฤศจิกายน 2534 ซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
มีมติเห็นชอบด้วยกับร่างที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณา
ร่างรัฐธรรมนูญเป็นส่วนใหญ่ จะมีการแก้ไขบ้าง ในประเด็นที่สำคัญก็ได้แก่
เรื่องอายุ ผู้เลือกตั้ง ซึ่งเดิมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ และคณะ
กรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเห็นว่า ผู้เลือกตั้งควรมีอายุ 18 ปี บริบูรณ์
แต่สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติให้แก้ไขเป็น 20 ปีบริบูรณ์

5. การพิจารณาในวาระที่ 3 ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

เมื่อการพิจารณาเรียงตามลำดับมาตรา ในวาระที่ 2 เสร็จสิ้นลง
ได้รอเวลาไว้ 3 วัน แล้วสภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงพิจารณาทบทวนร่าง
รัฐธรรมนูญทั้งร่างอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2535 ซึ่งใน
การพิจารณาทบทวนนี้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้มีมติให้แก้ไขในประเด็น
ดังนี้

1. ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ซึ่งตามร่างเดิมประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

2. ตัดประเด็นที่ต้องกระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ซึ่งกำหนดไว้ในบทเฉพาะกาลออกเป็น 3 ประเด็น คือ

(1) การเลือกตั้งนายกรัฐมนตรี เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

(2) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณฯ

(3) การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ที่คณะรัฐมนตรีแจ้งว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติสำคัญ

เมื่อได้พิจารณาทบทวนทั้งร่างแล้วได้รอไว้ 15 วัน นับแต่การพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราในวาระที่ 2 เสร็จสิ้นลง ในวันที่ 7 ธันวาคม 2534 สภานิติบัญญัติแห่งชาติจึงได้มีมติในวาระที่ 3 ให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญ

ในวันที่ 9 ธันวาคม 2534 นายอุกฤษ มงคลนาวิน ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้นำร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 9 ธันวาคม 2534 เป็นต้นไป

ข. สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534

คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้ยึดถือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 เป็นแนวทางในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงกำหนดรูปแบบการปกครองไว้ทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 โดยกำหนดให้ประเทศไทยมีรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

รัฐสภา ประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร

วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิก จำนวน 270 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ สมาชิกวุฒิสภามีวาระการดำรงตำแหน่ง คราวละ 6 ปี เมื่อครบ 3 ปี ต้องพ้นจากตำแหน่งครึ่งหนึ่ง โดยวิธีจับสลาก

แต่ในวาระเริ่มแรก ประธานสภา รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา และให้สมาชิกวุฒิสภาชุดแรก อยู่ในวาระ 4 ปี

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิก จำนวน 360 คน ซึ่งราษฎรเลือกตั้งโดยคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัด ตามเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน โดยเฉลี่ย จำนวนราษฎรทั้งประเทศตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนที่มีการเลือกตั้ง

จังหวัดใดมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกิน 3 คน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้ง โดยให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกิน 3 คน แต่ไม่น้อยกว่า 2 คน โดยให้ ผู้เลือกตั้งมีสิทธิเลือกผู้สมัครได้เท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอื่นอีก 48 คน โดยให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี แต่ในวาระเริ่มแรกให้ประธานสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ในการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎรในหน้าที่ของตน และต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรในนโยบายทั่วไป ของคณะรัฐมนตรี

พรรคการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับพรรคการเมืองดังนี้

1. ผู้สมัครรับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง เพียงพรรคเดียว
2. พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิก เข้าสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า 120 คน มิเช่นนั้นจะถูกยุบพรรคการเมือง

3. พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิก เข้าสมัครรับเลือกตั้งให้ครบจำนวน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่จะมีได้ในเขตเลือกตั้งแต่ละเขต

4. มีหลักการสร้างความเข้มแข็ง ของพรรคการเมือง โดยกำหนดให้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ้นจากตำแหน่ง ถ้าลาออกจากการเป็นสมาชิก พรรคการเมือง หรือพรรคการเมืองมีมติให้ออก

5. การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องได้รับการอนุมัติจากพรรคการเมืองที่สังกัดก่อน เช่น การเสนอร่างพระราชบัญญัติ และการร่วมเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

บทเฉพาะกาล รัฐธรรมนูญกำหนดให้ในวาระเริ่มแรกการเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี และการพิจารณาอนุมัติพระราชกำหนด ให้กระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา แต่ต่อมา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2535 ได้ยกเลิกบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว จึงทำให้การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี ต้องกระทำในสภาผู้แทนราษฎร ส่วนการพิจารณาอนุมัติพระราชกำหนด ต้องกระทำในสภาผู้แทนราษฎร ก่อนแล้วจึงส่งให้วุฒิสภาพิจารณาอนุมัติ

ก. การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

นับตั้งแต่ประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เป็นต้นมา ได้มีการเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ออกเป็นสองระยะด้วยกัน คือ

ระยะแรก หลังจากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 ได้มีการเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับนายกรัฐมนตรี ต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเรียกร้องได้ทวีความรุนแรงขึ้น จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬระหว่างวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 เป็นผลให้รัฐสภาเร่งดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามความต้องการของมหาชน ในการนี้รัฐสภาได้พิจารณาให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม รวม 4 ฉบับ โดยรัฐสภาได้ทำการพิจารณารับหลักการ ในวาระที่ 1 และพิจารณาในวาระที่ 2 โดยคณะกรรมการเตรียมสภา ในวันที่ 25 พฤษภาคม 2535 ทั้งนี้ รัฐสภาได้มีมติงดเว้นการใช้ข้อบังคับการประชุม ในส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ในวาระที่ 2 ซึ่งกำหนดให้รัฐสภาตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นพิจารณา ทำให้รัฐสภาสามารถพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ในวาระที่ 2 โดยคณะกรรมการเตรียมสภาได้

เมื่อการพิจารณาในวาระที่ 2 เสร็จสิ้นลงแล้วได้รอไว้ 15 วัน ในวันที่ 10 มิถุนายน 2535 รัฐสภาจึงได้พิจารณาลงมติในวาระที่ 3 เห็นชอบด้วยการให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญทั้ง 4 ฉบับ

ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ทั้ง 4 ฉบับ ที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบมีดังนี้

(1) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2535 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติม ให้ประธานสภา

ผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา และประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา

(2) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2535 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมให้วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร สามารถพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้ในสมัยประชุมสามัญประจำปีสมัยที่ 2 เช่นเดียวกับสมัยประชุมสามัญประจำปีสมัยที่ 1

(3) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2535 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติม ดัดบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภา เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริง และดัดบทบัญญัติที่ให้สมาชิกวุฒิสภามีสิทธิเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี และในการพิจารณาพระราชกำหนดในบทเฉพาะกาลออกทั้งหมด

(4) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2535 เป็นการแก้ไขเพิ่มเติม ให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 1 ฉบับที่ 2 และฉบับที่ 3 นายกรัฐมนตรีได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2535 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2535 ทำให้รัฐธรรมนูญที่แก้ไขเพิ่มเติมทั้งสามฉบับ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2535 เป็นต้นไป ส่วนร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 4 นายกรัฐมนตรี ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ

ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2535 ทรงลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2535 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2535 ทำให้รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 4 มีผลใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ 13 กันยายน 2535 เป็นต้นไป

ระยะที่สอง หลังจากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 พรรคประชาธิปัตย์ได้ที่นั่งมากที่สุด จึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสมระหว่าง 5 พรรคการเมือง ภายใต้การนำของ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งได้แถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา ในนโยบายการเมือง และการบริหารราชการไว้ประเด็นหนึ่งว่า จะให้การสนับสนุนการดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น

จึงได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งพรรครัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน ได้เสนอญัตติขอตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการพิจารณาศึกษาแนวทางการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 รวม 7 ฉบับ สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาญัตติทั้ง 7 ฉบับ ไปพร้อมกันในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 18 ปีที่ 1 ครั้งที่ 6 (สมัยสามัญ ครั้งที่หนึ่ง) วันพุธที่ 14 ตุลาคม 2535 และได้ลงมติให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นมาคณะหนึ่ง เพื่อทำการพิจารณาศึกษาแนวทางการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 คณะกรรมการวิสามัญชุดดังกล่าว มีนายชุมพล ศิลปอาชา เป็นประธานคณะกรรมการ มีนายจำลอง ครุฑขุนทด เป็นเลขานุการคณะกรรมการ ได้พิจารณาศึกษาแนวทางการแก้ไข

รัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว รายงานผลการพิจารณาให้สภาผู้แทนราษฎร พิจารณา เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2536 สภาผู้แทนราษฎร มีมติเห็นชอบด้วยกับ รายงานของคณะกรรมการวิสามัญฯ ชุดดังกล่าว

ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์เรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้เป็นประชาธิปไตยโดยเร็วมากยิ่งขึ้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคร่วมรัฐบาล และพรรคร่วมฝ่ายค้าน จึงได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมต่อที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาในคราวประชุมครั้งที่ 1 (สมัยวิสามัญ) วันพฤหัสบดีที่ 31 มีนาคม 2537 จำนวน 9 ฉบับ เป็นของรัฐบาล 8 ฉบับ ของฝ่ายค้าน 1 ฉบับ ได้มีการเลื่อนญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของฝ่ายค้านขึ้นพิจารณาก่อนการพิจารณาญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของฝ่ายรัฐบาล และได้ลงมติรับหลักการแห่งร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของฝ่ายค้านที่เสนอโดย พลตำรวจเอก ประมาณ อติเรกสาร ผู้นำฝ่ายค้าน ในสภาผู้แทนราษฎร หัวหน้าพรรคชาติไทยกับคณะ ไว้พิจารณา โดยมีมติให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อพิจารณา จำนวน 45 คน ส่วนญัตติร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของรัฐบาล 8 ฉบับ ได้พิจารณาในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 2 (สมัยวิสามัญ) วันศุกร์ที่ 1 เมษายน 2537 และครั้งที่ 3 (สมัยวิสามัญ) วันพฤหัสบดีที่ 28 เมษายน 2537 ผลการพิจารณาทั้งสองครั้งปรากฏว่าที่ประชุมลงมติรับหลักการ แต่คะแนนเสียงเห็นชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ทำให้ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมทั้ง 8 ฉบับ ที่เสนอโดยฝ่ายรัฐบาลเป็นอันตกไป

หลังจากที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ได้ลงมติรับหลักการร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของฝ่ายค้าน และมีมติตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นพิจารณาแล้วนั้น คณะกรรมการวิสามัญชุดนี้ มีนายประจวบ ไชยสาส์น เป็นประธานคณะกรรมการ และมีนายจำลอง ครุฑขุนทด เป็นเลขานุการ คณะกรรมการวิสามัญ ได้เริ่มพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2537 และได้พิจารณาแล้วเสร็จ เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2537 โดยได้พิจารณาแก้ไขตั้งแต่หมวด 3 ถึง หมวด 11 มาตรา 24 ถึงมาตรา 211 และได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาเสร็จแล้ว พร้อมด้วยรายงานผลการพิจารณาในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาพิจารณาในคราวประชุมครั้งที่ 1 ถึง ครั้งที่ 14 (สมัยสามัญ ครั้งที่หนึ่ง) วันที่ 13 ตุลาคม 2537 ถึงวันที่ 15 ธันวาคม 2537 และได้มีการลงมติเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในวาระที่ 3 ในคราวประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ 1 (สมัยวิสามัญ) วันที่ 4 มกราคม 2538 นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี นำร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2538 และได้นำลงประกาศราชกิจจานุเบกษา ในวันเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 จึงมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2538 เป็นต้นไป

ง. สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538

นับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เป็นต้นมา ได้มีการเสนอขอแก้ไขมาแล้ว 2 ครั้ง ครั้งแรกแก้ไขเพิ่มเติม จำนวน 4 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) ถึง (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2535 ส่วนครั้งที่สอง แก้ไขเพิ่มเติม จำนวน 1 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยความเดิมในหมวด 3 ถึงหมวด 11 มาตรา 24 ถึงมาตรา 211 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) ถึง (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2535 ได้ถูกยกเลิกทั้งหมดโดยมาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ส่วนสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ สรุปได้ดังนี้

รัฐสภา ประกอบด้วย 2 สภา คือ วุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร

วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีความรู้ความชำนาญในวิชาการหรือกิจการต่าง ๆ อันยังประโยชน์ให้เกิดแก่การปกครองแผ่นดินในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีสัญชาติไทยโดยการเกิด มีอายุไม่ต่ำกว่า

สามสิบห้าปีบริบูรณ์ ไม่เป็นสมาชิกหรือเจ้าหน้าที่หรือที่ปรึกษาของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ไม่เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นซึ่งได้รับเลือกตั้ง

สมาชิกวุฒิสภามีจำนวนสองในสามของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้ง โดยคำนวณตามเกณฑ์จำนวนราษฎรแต่ละจังหวัด ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้ง หนึ่งแสนห้าหมื่นคนต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงหนึ่งแสนห้าหมื่นคนให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นได้หนึ่งคน ถ้าจังหวัดใดมีราษฎรเกินหนึ่งแสนห้าหมื่นคน ก็ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกหนึ่งแสนห้าหมื่นคนเศษของหนึ่งแสนห้าหมื่น ถ้าถึงเจ็ดหมื่นห้าพันหรือมากกว่านั้นให้นับเป็นหนึ่งแสนห้าหมื่น วาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกิน 48 คน ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

ในการบริหารราชการแผ่นดิน รัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อสภาผู้แทนราษฎรในหน้าที่ของตน และต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐสภาในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

พรรคการเมือง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว
2. พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิก เข้าสมัครรับเลือกตั้งทั้งหมดรวมกัน ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่พึงจะมี ในการเลือกตั้งครั้งนั้น
3. พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิก เข้ารับสมัครเลือกตั้งให้ครบจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในแต่ละเขตเลือกตั้ง และจะส่งได้ คณะเดียวในเขตเลือกตั้งหนึ่งเขต
4. เมื่อพรรคการเมืองใดส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งแล้วจะถอน การสมัครรับเลือกตั้งมิได้
5. มีการสร้างระบบพรรคการเมืองให้เข้มแข็ง โดยกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สิ้นสุดสมาชิกภาพ เมื่อลาออกจากสมาชิกพรรคหรือพรรค มีมติให้ออก
6. การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องได้รับการ อนุมัติจากพรรคการเมืองที่สังกัดก่อน เช่น การเสนอร่าง พ.ร.บ. การร่วม เสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

ส่วนประเด็นสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ที่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญ ฉบับอื่น ๆ ได้แก่ เมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร กำหนดให้มีการเลือกตั้ง ทั่วไปขึ้นใหม่ ภายใน 60 วัน (เดิม 90 วัน) กำหนดอายุของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็น 18 ปี (เดิม 20 ปี) กำหนดให้สมาชิกรัฐสภาต้องแสดงทรัพย์สินและหนี้สิน

กำหนดให้พรรคการเมืองจัดทำบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินโดยเปิดเผย กำหนดให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้มีผู้ตรวจการรัฐสภา ให้มีศาลปกครอง เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับ กระแสความต้องการของประชาชน และแนวรัฐธรรมนูญนิยมที่เป็นหลักสากลของการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยของนานาอารยประเทศ

จ. สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2539

นับตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 เป็นต้นมา ได้มีการเสนอขอแก้ไขมาแล้ว 3 ครั้ง ในครั้งนี้ เป็นครั้งที่ 3 โดยครั้งที่หนึ่งเป็นการแก้ไขเพิ่มเติม จำนวน 4 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) ถึง (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2535 ส่วนครั้งที่สอง แก้ไขเพิ่มเติม จำนวน 1 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 และในครั้งที่สามนี้เป็นการแก้ไขเพิ่มเติม จำนวน 1 ฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 พุทธศักราช 2539 การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยให้เพิ่มความ ข้อ (15) (16) และ (17) ของมาตรา 160 และให้เพิ่มหมวด 12 ว่าด้วยการจัดทำ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มาตรา 211 ทวิ ถึง มาตรา 211 เอกอนวิสติ ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 ส่วนสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ สรุปได้ดังนี้

1. ในมาตรา 160 ในกรณีการให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน ได้เพิ่มเติมดังนี้
 - การดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ
 - การให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ
 - การให้ความเห็นชอบญัตติให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่
2. ให้เพิ่มความเป็นหมวด 12 การจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่จัดทำร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะประกอบด้วยสมาชิกดังต่อไปนี้
 - (1) สมาชิกซึ่งรัฐสภาเลือกตั้ง ให้ได้จังหวัดละหนึ่งคน
 - (2) สมาชิกซึ่งรัฐสภาเลือกตั้งจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์จำนวนยี่สิบสามคน ดังต่อไปนี้
 - ก. ผู้เชี่ยวชาญสาขากฎหมายมหาชน จำนวนแปดคน
 - ข. ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวนแปดคน
 - ค. ผู้มีประสบการณ์ด้านการเมือง การบริหารราชการแผ่นดินหรือการร่างรัฐธรรมนูญ จำนวนเจ็ดคน

คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐสภาเลือกตั้งจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นตัวแทนของจังหวัด

- ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (4) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมา

แล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปี นับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

- ลักษณะต้องห้าม มีดังนี้

- (1) เป็นบุคคลซึ่งมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิรับสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (2) เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือข้าราชการการเมือง
- (3) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ
- (4) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่น

ส่วนคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของสมาชิกรัฐสภาร่างรัฐธรรมนูญซึ่งรัฐสภาเลือกตั้งจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีประสบการณ์

- ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ ในวันเลือกตั้ง

- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าชั้นปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- ลักษณะต้องห้ามมีดังนี้

(1) เป็นบุคคลซึ่งมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิรับสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(2) เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือข้าราชการการเมือง

หลักเกณฑ์การสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครซึ่งเป็นตัวแทนของจังหวัด

1. ให้ยื่นใบสมัครพร้อมด้วยหลักฐานต่อผู้ว่าราชการจังหวัดที่ตนมีภูมิลำเนาหรือที่ตนเกิด ตามแบบและภายในกำหนดวันและเวลาที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาซึ่งต้องกำหนดวันรับสมัครให้เป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

2. เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดตรวจคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและเห็นว่าถูกต้องแล้ว ในกรณีที่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่เกินสิบคนให้ผู้ว่าราชการจังหวัดจัดให้มีการประชุมพร้อมกันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพื่อลงคะแนนเลือกตั้งกันเองโดยลงคะแนนลับ และผู้สมัครแต่ละคนให้มีสิทธิลงคะแนนเลือกผู้สมัครด้วยตนเองได้คนละไม่เกินสามคน

3. ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดส่งรายชื่อพร้อมด้วยเอกสารหลักฐานของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนสูงสุดลำดับที่หนึ่งถึงลำดับที่สิบไปยังประธานรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

4. ในกรณีที่มีผู้ได้รับคะแนนเท่ากันอันเป็นเหตุให้มีจำนวนเกินสิบคน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดจัดให้มีการลงคะแนนใหม่ เฉพาะ ผู้ที่ได้รับคะแนนเท่ากันนั้น เพื่อให้ได้ผู้สมัครที่มีคะแนนสูงสุดจำนวนสิบคน ทั้งนี้ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดดำเนินการให้เสร็จและส่งรายชื่อไปยังประธานรัฐสภาภายในห้าวันนับแต่วันที่พ้นกำหนดวันรับสมัครเลือกตั้ง

หลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญของสถาบันอุดมศึกษา

1. ให้สภาสถาบันอุดมศึกษาที่มีการให้ปริญญาในสาขาวิชานิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ หรือรัฐประศาสนศาสตร์ แต่ละแห่งคัดเลือกบุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติที่จะเป็นสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญ ประเภทละไม่เกินห้าคน โดยส่งให้ประธานรัฐสภาภายในห้าวันนับแต่วันพ้นกำหนดวันสมัครรับเลือกตั้ง
2. ให้ประธานรัฐสภาจัดทำบัญชีรายชื่อของบุคคลที่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ส่งมา แยกเป็นประเภทแต่ละบัญชี โดยให้เรียงรายชื่อตามลำดับอักษร
3. ให้ประธานรัฐสภาจัดให้มีการประชุมร่วมกันของรัฐสภาภายในสิบวันนับแต่วันที่ได้รับบัญชีรายชื่อครบถ้วน

การเลือกตั้งสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญ

1. ให้สมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครจากบัญชีรายชื่อจากจังหวัดต่าง ๆ จังหวัดละ 1 คน และเลือกตั้ง

บุคลากรจากสถาบันอุดมศึกษาส่งมาตามจำนวนแต่ละประเภท โดยการลงคะแนนดังกล่าวให้กระทำเป็นการลับ

2. ในกรณีที่มีผู้ได้คะแนนเท่ากัน อันเป็นเหตุให้มีจำนวนผู้ได้รับคะแนนสูงสุดเกินจำนวน ให้มีการลงคะแนนใหม่เฉพาะผู้ได้รับคะแนนเท่ากัน ถ้ายังมีคะแนนเท่ากันอีก ให้ประธานรัฐสภาทำการจับสลากว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง

3. ให้ประธานรัฐสภาประกาศรายชื่อผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา

การแต่งตั้งประธานและรองประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ

สภาร่างรัฐธรรมนูญ มีประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญหนึ่งคน และรองประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญหนึ่งหรือสองคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมาชิกแห่งสภาร่างรัฐธรรมนูญตามมติของสภาร่างรัฐธรรมนูญ และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ประธานสภาร่างฯ มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการของสภาร่างฯ ส่วนรองประธานมีอำนาจหน้าที่ตามที่ประธานมอบหมาย และปฏิบัติหน้าที่แทนประธานเมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

การดำเนินการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ

1. สภาร่างฯ จะต้องจัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลาสองร้อยสี่สิบวัน นับแต่วันที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญครบตามจำนวน

2. สภาร่างฯ จะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ
3. ในร่างรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐสภากระทำมิได้ ถ้ารัฐสภาวินิจฉัยว่าร่างรัฐธรรมนูญมีลักษณะตามดังกล่าวแล้ว ให้ร่างรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไป

การพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญ

1. เมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นแล้ว ให้นำเสนอต่อรัฐสภา
2. สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญมีสิทธิเข้าชี้แจงประกอบร่างรัฐธรรมนูญในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาได้
3. ให้รัฐสภาพิจารณาเพื่อให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับ โดยจะแก้ไขเพิ่มเติมประการใดมิได้ การลงมติให้ใช้วิธีเรียกชื่อและลงคะแนนโดยเปิดเผยและต้องมีคะแนนเสียงให้ความเห็นชอบในการที่จะให้ออกใช้เป็นรัฐธรรมนูญมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เมื่อรัฐสภาลงมติให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแล้ว ให้ประธานรัฐสภานำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

ในกรณีที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญ และพระราชทานคืนมาหรือเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันแล้วมิได้พระราชทานคืนมา ให้ร่างรัฐธรรมนูญเป็นอันตกไป

ในกรณีที่มีคะแนนเสียงให้ความเห็นชอบไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ให้ดำเนินการจัดให้ประชามติเพื่อให้ประชาชนออกเสียงลงคะแนนว่าจะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญที่สภาร่างรัฐธรรมนูญเสนอ

ในกรณีถ้าร่างรัฐธรรมนูญที่จัดทำขึ้นตามนี้ตกไป คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภามีสิทธิเสนอญัตติต่อรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภามีมติให้มีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การออกเสียงลงคะแนนให้ความเห็นชอบของรัฐสภาให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ

การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสภาร่างรัฐธรรมนูญ

1. สภาร่างรัฐธรรมนูญสิ้นสุดลง คือ
 - สภาร่างรัฐธรรมนูญมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงกึ่งหนึ่ง
 - สภาร่างรัฐธรรมนูญจัดทำร่างรัฐธรรมนูญไม่แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา 240 วัน นับแต่วันที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญครบจำนวน

- เมื่อร่างรัฐธรรมนูญได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ใช้บังคับได้
- เมื่อร่างรัฐธรรมนูญตกไป

2. ตาย

3. ลาออก

4. ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามการเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญว่างลงเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออก ให้รัฐสภาดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างภายใน 30 วัน จากบัญชีรายชื่อ ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ประธานรัฐสภาจัดทำไว้เว้นแต่ระยะเวลาการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญจะเหลือไม่ถึง 90 วัน

กรณีที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญว่างลงและไม่มีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งรายอื่นในบัญชี ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่ต่อไปโดยไม่ต้องดำเนินการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่าง แต่สภาร่างรัฐธรรมนูญจะต้องมีจำนวนสมาชิกเหลืออยู่ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญทั้งหมด

การดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญแทนตำแหน่งที่ว่างให้กระทำในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา

16. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

ก. ความเป็นมา

หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2538 รัฐบาลโดยการนำของ นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น คณะหนึ่ง คือ "คณะกรรมการปฏิรูปทางการเมือง" โดยมีนายชุมพล ศิลปอาชา เป็นประธานคณะกรรมการฯ คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่ จัดทำ แผนพัฒนาทางการเมืองให้สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐและการ ปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้ง วิธีการปฏิรูปการเมือง และ พิจารณาแนวทางการดำเนินการแก้ไข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 211 ต่อมา รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้เสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มาตรา 211 ในสาระสำคัญนั้นระบุให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อทำหน้าที่ ยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งจะมีสมาชิก 99 คน

สภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้มีการประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2540 และได้เลือกประธานและรองประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ ดังนี้

นายอุทัย พิมพ์ใจชน	เป็นประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ
ศาสตราจารย์กระมล ทองธรรมชาติ	เป็นรองประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ คนที่ 1
นางยุพา อุดมศักดิ์	เป็นรองประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ คนที่ 2

การดำเนินการจัดทำรัฐธรรมนูญ

การดำเนินงานของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดให้จัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จเพื่อเสนอรัฐสภา พิจารณาภายใน 240 วัน ดังนั้น สภาร่างรัฐธรรมนูญจึงได้มีมติดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการธิการสามัญประจำสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้น 5 คณะ คือ

1.1 คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่ ยกร่างรัฐธรรมนูญ และกำหนดกรอบความคิดพื้นฐาน หลักการ และสาระสำคัญที่ควรจะไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดกรอบขึ้น 3 กรอบ ประกอบด้วย

กรอบที่ 1 สิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของพลเมือง

กรอบที่ 2 การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ

กรอบที่ 3 สถาบันการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างสถาบัน

การเมือง

1.2 คณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ ทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ขององค์การเอกชน สมัชชา กลุ่มชมรม สหภาพ สหกรณ์ และประชาชนทั่วไป รวบรวมสรุปผลวิเคราะห์ แนวความคิดเห็นที่ได้รับมา ส่งให้สภาร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการ คณะต่าง ๆ ใช้ในการประกอบการพิจารณา

1.3 คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ และคณะกรรมการคณะอื่น โดย

มุ่งกระจายข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบถึงกระบวนการและหลักการ รวมทั้งสาระสำคัญที่จะนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

1.4 คณะกรรมาธิการวิชาการ ข้อมูล และศึกษาแนวทางการ ร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการให้แก่ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และคณะกรรมาธิการคณะอื่น ศึกษาแนวทางการร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์และสาระสำคัญของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นแนวทางในการตรา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ

1.5 คณะกรรมาธิการจุดหมายเหตุ ตรวจสอบงานการประชุม และกิจการสภา ทำหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับจุดหมายเหตุ ตรวจสอบงานการประชุม และกิจการสภา รวมทั้งกิจการอื่นตามที่ประธานสภา ร่างรัฐธรรมนูญมอบหมาย

2. ตั้งคณะกรรมาธิการวิสามัญรับฟังความคิดเห็น และ ประชาสัมพันธ์ประจำจังหวัด ทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นของประชาชนใน จังหวัด แล้วรวบรวมข้อมูลและสรุปผลความคิดเห็นที่ได้รับมาส่งให้คณะ กรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นและประชาพิจารณ์ดำเนินการต่อไป

3. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยของสภาร่าง รัฐธรรมนูญ

1. การพิจารณาวาระที่ 1

หลังจากสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีมติตั้งคณะกรรมการธิการสามัญและวิสามัญ พร้อมทั้งกำหนดภารกิจในการดำเนินงานแล้ว คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ จึงได้ทำการยกร่างรัฐธรรมนูญ โดยมีทั้งหมด 339 มาตรา และเสนอเข้าที่ประชุมของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในวาระที่ 1 เพื่อพิจารณารับร่างรัฐธรรมนูญ โดยที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้รับร่าง 89 เสียง งดออกเสียง 1 เสียง โดยที่ประชุมได้มีมติตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช

2. การพิจารณาในวาระที่ 2

จากการที่ประชุมมีมติตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช เพื่อทำหน้าที่พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ในวาระที่ 2 ทบทวนแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญประกอบความคิดเห็นของประชาชนจากเวทีประชาพิจารณ์และคำแปรญัตติของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาเป็นรายมาตรา จากนั้นจึงเสนอร่างรัฐธรรมนูญสู่การพิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในวาระที่ 2 เป็นการพิจารณาเรียงตามลำดับมาตรา โดยได้พิจารณาปรับแก้คงเหลือ 336 มาตรา

3. การพิจารณาในวาระที่ 3

การพิจารณาในวาระที่ 3 เป็นการพิจารณาลงมติ ปรากฏว่าที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญเห็นชอบกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ด้วยคะแนนเสียง 92 เสียง งดออกเสียง 4 เสียง และจะได้นำเสนอต่อรัฐสภาพิจารณาต่อไป

หลังจากที่สภาร่างรัฐธรรมนูญ ได้นำร่างรัฐธรรมนูญเสนอต่อรัฐสภาแล้ว นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภาได้กำหนดให้มีการประชุมรัฐสภา เพื่อพิจารณาเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2540 และผลการลงคะแนนเสียงปรากฏว่าที่ประชุมรัฐสภาเห็นชอบด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช เป็นจำนวนมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

ต่อมาในวันที่ 11 ตุลาคม 2540 นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภา พร้อมคณะได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทูลเกล้าถวายร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย หลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว ประธานรัฐสภาได้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก. ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2540

ข. สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐสภา ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา

สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าร้อยคน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ จำนวนหนึ่งร้อยคน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวนสี่ร้อยคน

1. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ

การเลือกตั้งประเภทนี้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น โดยให้เลือกบัญชีรายชื่อใดบัญชีรายชื่อหนึ่ง เพียงบัญชีเดียว สำหรับบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น พรรคการเมืองจะต้องจัดทำขึ้นพรรคละหนึ่งบัญชี ไม่เกินบัญชีละหนึ่งร้อยคน และยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนวันสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

2. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

การเลือกตั้งประเภทนี้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เขตละหนึ่งคน ในการคำนวณเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคนนั้น ให้คำนวณจากจำนวนราษฎรทั้งประเทศตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีที่มีการเลือกตั้งเฉลี่ยด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสี่ร้อยคน

วุฒิสภา ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งราษฎรเลือกตั้งจำนวนสองร้อยคน การคำนวณเกณฑ์จำนวนสมาชิกวุฒิสภาที่แต่ละจังหวัดจะพึงมี ให้คำนวณเช่นเดียวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

คุณสมบัติของ ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา

- 1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- 2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
- 3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่า

4) มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 107 (5)

วุฒิสภามีอายุตามกำหนดคราวละหกปี นับแต่วันเลือกตั้ง เมื่ออายุของวุฒิสภาสิ้นสุดลง ให้กำหนดวันเลือกตั้งภายใน 30 วัน

คณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหนึ่งคน และรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกินสามสิบห้าคน ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

นายกรัฐมนตรี ต้องแต่งตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือผู้เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่พ้นจากสมาชิกภาพเมื่อได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในอายุของสภาผู้แทนราษฎรชุดเดียวกัน นายกรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาในขณะเดียวกันมิได้

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังได้กำหนดให้มีองค์กรใหม่ๆ ขึ้นได้แก่

1 คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการหนึ่งคน และกรรมการอื่นอีกสี่คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา โดยให้ประธานวุฒิสภา ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

หน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

1. ออกประกาศกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

และสมาชิกวุฒิสภา ว่าด้วยพรรคการเมือง ว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ว่าด้วยการเลือกตั้งสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นและเป็นนายทะเบียน พรรคการเมือง

2. มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นตามกฎหมายดังกล่าวในข้อ 1

3. สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายดังกล่าวในข้อ 1

4. สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งใดหน่วยเลือกตั้งหนึ่ง หรือทุกหน่วยเลือกตั้งเมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งนั้น มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

5. ประกาศผลการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ

6. ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

2 ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา มีจำนวนไม่เกินสามคน มาจากการแต่งตั้งของพระมหากษัตริย์ ตามคำแนะนำของวุฒิสภา โดยให้ประธานวุฒิสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง

หน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

1. พิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณี

(ก) การไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

(ข) การปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ร้องเรียน

(ค) กรณีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

2. จัดทำรายงานพร้อมทั้งเสนอความเห็นและข้อเสนอแนะต่อรัฐสภา

3 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประกอบด้วย ประธานกรรมการหนึ่งคน และกรรมการอื่นอีกสิบคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้ที่มีความรู้หรือประสบการณ์ด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้แทนจากองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี

หน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

1. ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้

รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

2. เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับ ต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
3. ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย - และการเผยแพร่ ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
4. ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์การเอกชน และองค์การอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน
5. จัดทำรายงานประจำปี เพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชน ภายในประเทศ และเสนอต่อรัฐสภา
6. อำนวยการหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

4 ศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วย ประธานตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหนึ่งคน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีกสิบสี่คน พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากบุคคล ดังนี้

1. ผู้พิพากษาในศาลฎีกา ดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จำนวนห้าคน
 2. ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุด จำนวนสองคน
 3. ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ จำนวนห้าคน
 4. ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ จำนวนสามคน
- ประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มีวาระ

การดำรงตำแหน่งเก้าปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

หน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

1. วินิจฉัยประเด็นข้อขัดแย้งระหว่างรัฐธรรมนูญกับกฎหมายอื่น
2. วินิจฉัยปัญหาเรื่องขอบเขตอำนาจขององค์กรทางการเมืองต่าง ๆ
3. วินิจฉัยเรื่องการขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามของกรรมการการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาและรัฐมนตรี
4. วินิจฉัยเกี่ยวกับมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองที่ขัดหรือแย้งกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

5 ศาลปกครอง ประกอบด้วย ศาลปกครองสูงสุด และศาลปกครองชั้นต้น และจะมีศาลปกครองชั้นอุทธรณ์ด้วยก็ได้

คณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง ประกอบด้วย

- ประธานศาลปกครองสูงสุด เป็นประธานกรรมการ
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งเป็นตุลาการในศาลปกครองและได้รับเลือกจากตุลาการในศาลปกครองด้วยตนเอง
- กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้รับเลือกจากวุฒิสภา 2 คน จากคณะรัฐมนตรี 1 คน

หน้าที่ของศาลปกครอง

พิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในบังคับ

บัญชาหรือในกำกับดูแลของรัฐบาลกับเอกชน หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันอันเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของหน่วยงานดังกล่าว ซึ่งต้องปฏิบัติหรือรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย

รัฐธรรมนูญของไทย

รัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันเดือนปี	รวมเวลา	สาเหตุการสิ้นสุด
1. พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475	39	27 มิ.ย. 2475 - 10 ธ.ค. 2475	5 เดือน 12 วัน	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 10 ธ.ค. 2475
2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 (1) แก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วย นามประเทศ พ.ศ. 2482 (2) แก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วย บทเฉพาะกาล พ.ศ. 2483 (3) แก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วย การเลือกตั้ง สส. พ.ศ. 2485	68	10 ธ.ค. 2475 - 9 พ.ค. 2489	13 ปี 4 เดือน 29 วัน	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2489

รัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันเดือนปี	รวมเวลา	สาเหตุการสิ้นสุด
3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489	96	10 พ.ค. 2489 - 8 พ.ย. 2490	1 ปี 5 เดือน 29 วัน	ยึดอำนาจการปกครอง โดยคณะรัฐประหาร
4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490	98	9 พ.ย. 2490 - 23 มี.ค. 2492	1 ปี 4 เดือน 14 วัน	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2492
(1) แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2490				
(2) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491				
(3) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2491				

รัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันเดือนปี	รวมเวลา	สาเหตุการสิ้นสุด
5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492	188	23 มี.ค. 2492 - 29 พ.ย. 2494	2 ปี 8 เดือน 6 วัน	ยึดอำนาจการปกครอง โดยคณะรัฐประหาร
6. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไข เพิ่มเติม พ.ศ. 2495	123	8 มี.ค. 2495 - 20 ต.ค. 2501	6 ปี 7 เดือน 12 วัน	ยึดอำนาจการปกครอง โดยคณะปฏิวัติ
7. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502	20	28 ม.ค. 2502 - 20 มิ.ย. 2511	9 ปี 4 เดือน 23 วัน	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2511
8. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511	183	20 มิ.ย. 2511 - 17 พ.ย. 2514	3 ปี 4 เดือน 28 วัน	ยึดอำนาจการปกครอง โดยคณะปฏิวัติ
9. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515	23	15 ธ.ค. 2515 - 7 ต.ค. 2517	1 ปี 9 เดือน 22 วัน	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2517

รัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันเดือนปี	รวมเวลา	สาเหตุการสิ้นสุด
10. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517	238	7 ต.ค. 2517 - 6 ต.ค. 2519	2 ปี	ยึดอำนาจการปกครองโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน
11. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519	29	22 ต.ค. 2519 - 20 ต.ค. 2520	11 เดือน 28 วัน	ยึดอำนาจการปกครองโดยคณะปฏิวัติ
12. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520	32	9 พ.ย. 2520 - 22 ธ.ค. 2521	1 ปี 1 เดือน 13 วัน	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2521
13. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521	206	22 ธ.ค. 2521 - 23 ก.พ. 2534	12 ปี 2 เดือน 1 วัน	ยึดอำนาจการปกครองโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ
2528				
(1) แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.				
(2) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่				

รัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันเดือนปี	รวมเวลา	สาเหตุการสิ้นสุด
2) พ.ศ. 2532 14. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 15. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 (1) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2535 (2) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (3) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535	33 223	1 มี.ค. 2534 - 9 ธ.ค. 2534 9 ธ.ค. 2534 - 11 ต.ค. 2540	9 เดือน 8 วัน 5 ปี 10 เดือน 2 วัน	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2534 ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2540

รัฐธรรมนูญ	จำนวน มาตรา	วันเดือนปี	รวมเวลา	สาเหตุการสิ้นสุด
(4) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2535 (5) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2538 (6) แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2539 16. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540	336	11 ต.ค. 2540 - ปัจจุบัน		

จัดทำโดย กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
พิมพ์ที่ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

<http://www.parliament.go.th>